

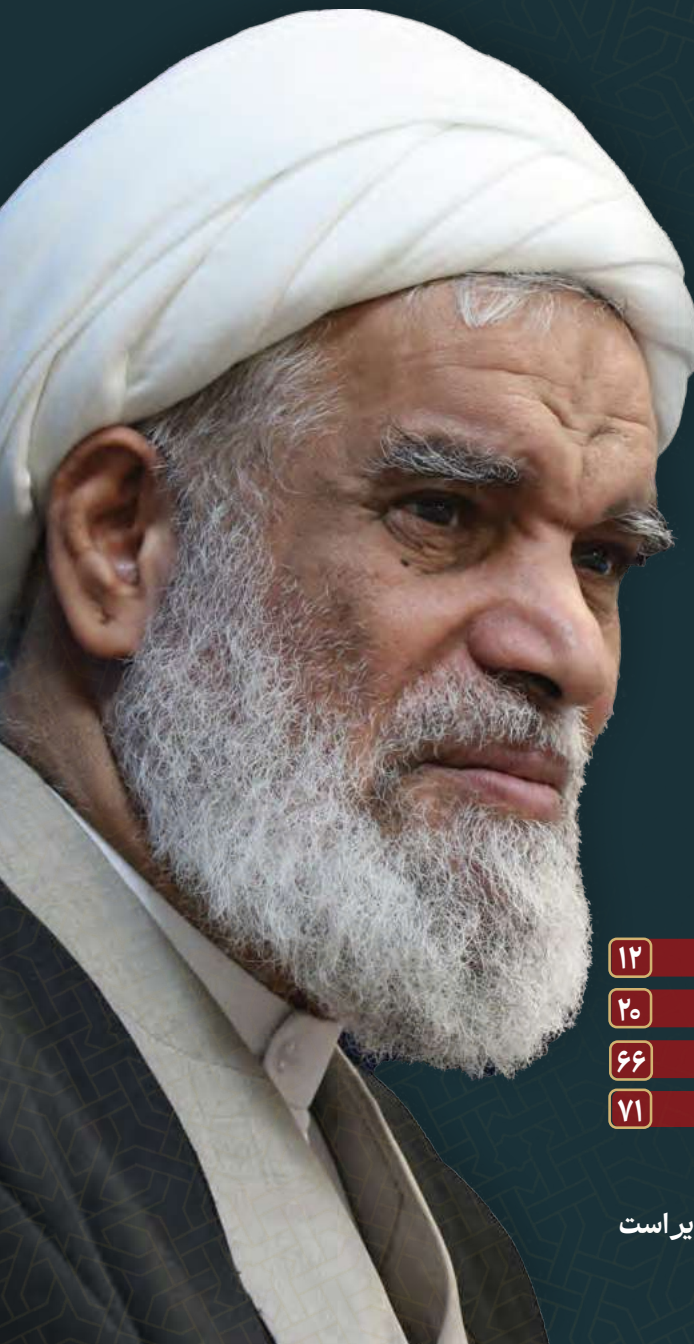
بیعت، مشروعیت بخش نیست، زمینه ساز اعمال قدرت است

هوش مصنوعی می تواند در وظایف نظارتی شورای نگهبان مؤثر باشد

اتخاذ تصمیم عدالت محور نیازمند ساختار کلی نظام اقتصادی عادلانه است

آیت الله کعبی:

انتخابات باید صنفی برگزار شود

در این شماره می خوانید:

- ۱۲ انتشار نظرات استدلالی شورای نگهبان درباره ۹ مصوبه
- ۲۰ آزمون و خطای پایان ناپذیر مجلس در انتخابات شوراها
- ۶۶ مروری بر صلاحیت های دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان
- ۷۱ حسن حبیبی؛ معمار و پاسدار قانون اساسی

گفتگوی اختصاصی با استاد دانشگاه ملبورن:

تفسیر فرامتنی قانون اساسی ضرورتی اجتناب ناپذیر است

نظرات را با استدلال بیان کنید

می‌توانیم نظرات را با استدلال متین و روشن بیان کنیم. الان شما استدلال دارید، اما این استدلال برای مجلس گاهی معلوم نیست؛ گاهی برای مجمع تشخیص هم درست معلوم نیست، مگر این که خود شما آن‌جا حضور پیدا کنید و دفاع کنید. در حالی که خوب است در متن آن حکم، اشاره‌ای به استدلال بشود و در یک محل جداگانه، آن استدلال به تفصیل نوشته بشود.

بیانات در دیدار اعضای شورای نگهبان / ۲۸ تیر ۱۳۷۹

فهرست مطالب

سرمقاله ۶ | سخن سردبیر ۸

دانش خبر.....۱۰

امضای تفاهم نامه همکاری میان پژوهشکده شورای نگهبان و اندیشکده فقه حکمرانی دانشگاه امام صادق (ع) ۱۰ | برگزاری ۳ جلسه مجمع مشورتی حقوقی شورای نگهبان ۱۱ | حضور کارشناسان دستگاه‌های تقنینی و اجرایی در پژوهشکده شورای نگهبان ۱۲ | انتشار نظرات استدلالی شورای نگهبان درباره ۹ مصوبه ۱۲ | بررسی ۱۱ پرونده استعلام شرعی دیوان عدالت اداری در پژوهشکده شورای نگهبان ۱۳ | برگزاری نشست علمی «بنیان‌های فلسفی هوش مصنوعی» در پژوهشکده شورای نگهبان ۱۳ | برگزاری کرسی ترویجی با موضوع «چهارچوب تدوین پیوست عدالت در قانون‌گذاری» ۱۳ | دوره تخصصی مدرسه حقوق مالی برگزار شد ۱۴ | بررسی ۵ مصوبه در پژوهشکده شورای نگهبان ۱۵

قلمرو قانون۱۶

تفسیر فرامتنی قانون اساسی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است ۱۶ | آزمون و خطای پایان‌ناپذیر مجلس در انتخابات شوراها ۲۰ | وضعیت حقوقی الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون‌های مقابله با جرائم سازمان یافته فراملی (موسوم به پارمو و مقابله با تأمین مالی تروریسم (CFT) ۲۳

سال اول، شماره چهارم، اسفندماه ۱۴۰۳، ۸۸ صفحه

صاحب امتیاز: پژوهشکده شورای نگهبان

مدیرمسئول و سردبیر: محمد سلیمانی درچه

دبیر تحریریه: محمدحسن ابوالحسنی

تحریریه: علیرضا کریمخانی،

علیرضا مزینانی،

ابوالفضل کندری،

محمد خزایی،

علی کمالی،

محمدعلی صدراپی

چاپ و فنی: سید محمدرضا سید علیخانی

عکس: فرزاد صابر

با تشکر از: محمدرضا آقابابایی،

محسن ابوالحسنی،

محمدرضا فارسیان،

محمدصادق فراهانی،

کاظم کوهی اصفهانی

نشانی: تهران، خیابان شهید بهشتی(ره)،

خیابان سرافراز، کوچه پنجم،

پلاک ۱۱

تلفن: ۰۲۱-۸۸۷۵۰۰۷۰

پایگاه اینترنتی: www.ccri.ac.ir

فهرست مطالب

محل اندیشه ۲۶

انتخابات باید صنفی برگزار شود/ ستون اصلی دین و محور انسجام بخش مسلمین توده مردم هستند ۲۶ | مشروعیت مجلس شورای اسلامی وابسته به اذن ولی فقیه است ۳۰ | بیعت، مشروعیت بخش نیست، بلکه زمینه ساز اعمال قدرت است/ آیا رأی اکثریت در ولایت فقیه تعیین کننده است؟ ۳۳ | آزادی به عنوان یکی از شعارهای اصلی نظام، باید مبتنی بر اندیشه های مقام معظم رهبری بازخوانی شود ۴۰ | نظریان مفید: نگاه صرفاً اقتصادی به عدالت یک خطای شناختی است/ خاندوزی: اتخاذ تصمیم اقتصادی عدالت محور نیازمند ساختار کلی نظام اقتصادی عادلانه است/ حکمت نیا: شکل گیری نظریه عدالت نیازمند حل تراحمات میان حقوق، ارزش ها و کمبود منابع است ۴۴ | جرم انگاری عدم مشارکت انتخاباتی صحیح نیست ۴۹ | دکتر کدخدایی: هوش مصنوعی می تواند در وظایف نظارتی شورای نگهبان مؤثر باشد/ دکتر سرافراز: در زمینه هوش مصنوعی باید یک کشور فناور باشیم نه صرفاً بهره بردار ۵۲ | از ابن سینا تا تورینگ؛ فیلسوفان و دانشمندی که مسیر هوش مصنوعی را شکل دادند ۵۶

زمانه ۶۰

دولت موقت؛ پلی میان انقلاب و جمهوری اسلامی ۶۰

پاسداران عدالت ۶۶

دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان؛ نهاد ناظر بر قانون اساسی و حقوق بنیادین شهروندان ۶۶

یاد ۷۱

حسن حبیبی؛ معمار و پاسدار قانون اساسی ۷۱

تازه ها ۷۸

قوه قضائیه و قانون اساسی ۷۸ | دیوان عدالت اداری؛ صلاحیتها و رویه ها ۸۰ | نظارت شرعی بر قوانین و مقررات ۸۲ | سیاست های کلی نظام ۸۳ | قوه مجریه و قانون اساسی ۸۵ | قانون گذاری و قانون اساسی (۱)؛ کنکاشی در مبانی، کلیات و آسیب شناسی نظام قانون گذاری ۸۶

هوش مصنوعی و پژوهش‌های حقوقی: چالش‌ها و فرصت‌ها

علی فتاحی زرفندی؛
قائم مقام پژوهشکده شورای نگهبان

پژوهش‌های علمی، به‌ویژه در حوزه حقوق، در دهه‌های اخیر با تحولات گسترده‌ای مواجه شده‌اند. افزایش حجم اطلاعات، پیچیدگی‌های روزافزون مسائل حقوقی، ورود مسائل فراوان نوظهور و نیاز به تحلیل‌های دقیق‌تر، پژوهشگران را با چالش‌هایی اساسی روبه‌رو کرده است. در این میان، هوش مصنوعی (AI) به عنوان یک ابزار قدرتمند، توانسته است تحولی بنیادین در شیوه گردآوری، تحلیل و پردازش داده‌ها ایجاد کند. با این حال، استفاده از این فناوری در پژوهش‌های حقوقی، علاوه بر فرصت‌های بی‌نظیر، چالش‌هایی نیز به همراه دارد. در ادامه ضمن بررسی مهم‌ترین مزایا و چالش‌های هوش مصنوعی در پژوهش‌های حقوقی، به نحوه مواجهه مراکز علمی با این فناوری پرداخته خواهد شد.

فرصت‌های هوش مصنوعی در پژوهش‌های حقوقی

هوش مصنوعی می‌تواند پژوهش‌های حقوقی را از جنبه‌های مختلف متحول کند. برخی از مهم‌ترین فرصت‌های استفاده از این فناوری عبارت‌اند از:

❖ کاهش زمان پژوهش: ابزارهای هوش مصنوعی توانایی تحلیل و پردازش حجم عظیمی از اسناد و متون را در کوتاه‌ترین زمان دارند. این امر باعث می‌شود پژوهشگران به‌جای صرف وقت در گردآوری داده‌ها، تمرکز بیشتری بر تحلیل و تفسیر آن‌ها داشته باشند.

❖ کاهش هزینه‌های پژوهش: استفاده از هوش مصنوعی هزینه‌های مربوط به نیروی انسانی، گردآوری داده‌ها و تحلیل اطلاعات را کاهش می‌دهد. این امر به‌ویژه در پروژه‌های تحقیقاتی گسترده که نیاز به بررسی هزاران سند دارند، اهمیت دارد.

❖ دسترسی به حجم گسترده‌ای از اطلاعات: این فناوری امکان جستجوی سریع در پایگاه‌های داده حقوقی، مقالات علمی و آراء قضایی را فراهم می‌آورد و موجب می‌شود پژوهشگران بتوانند اطلاعات به‌روز و متنوعی را برای تحقیقات خود به دست آورند.

❖ تحلیل چندبعدی و پیش‌بینی روندهای حقوقی: هوش مصنوعی قادر است با بررسی داده‌های گسترده، روابط پنهان میان قوانین و رویه‌های حقوقی را شناسایی کرده و حتی روندهای آینده را پیش‌بینی کند. چنین تحلیلی می‌تواند برای سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران بسیار مفید باشد.

چالش‌های استفاده از هوش مصنوعی در پژوهش‌های حقوقی

با وجود فرصت‌های قابل توجه، بهره‌گیری از هوش مصنوعی در پژوهش‌های حقوقی با چالش‌هایی همراه است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

اطلاعات نادرست و توهم هوش مصنوعی: یکی از مشکلات رایج در سیستم‌های هوش مصنوعی، تولید اطلاعات غیرواقعی و ارائه استنادهای جعلی است. این امر می‌تواند پژوهش‌های علمی را دچار خطا کرده و باعث انتشار داده‌های نادرست شود.

کاهش خلاقیت پژوهشگران: وابستگی بیش‌ازحد به هوش مصنوعی در تولید و پردازش داده‌ها، ممکن است باعث کاهش توانایی تحلیل و استدلال مستقل پژوهشگران شود. پژوهش علمی نیازمند تفکر انتقادی و خلاقانه است و نباید به ماشین‌ها سپرده شود.

چالش‌های حقوقی و اخلاقی: استفاده از هوش مصنوعی در پژوهش‌های حقوقی، مسائلی مانند حریم خصوصی، مسئولیت‌پذیری و مالکیت فکری داده‌های تولیدشده توسط AI را مطرح می‌کند که هنوز چارچوب‌های حقوقی دقیقی برای آن‌ها تدوین نشده است.

جانبداری در الگوریتم‌ها: بسیاری از مدل‌های هوش مصنوعی بر اساس داده‌های گذشته آموزش دیده‌اند و ممکن است جانبداری‌ها و سوگیری‌های حقوقی خاصی را در نتایج خود بازتاب دهند. این مسأله می‌تواند منجر به تحلیل‌های ناعادلانه و غیرمنصفانه شود.

نحوه مواجهه مراکز علمی با هوش مصنوعی در پژوهش

مراکز علمی و دانشگاهی در سراسر جهان رویکردهای متفاوتی نسبت به استفاده از هوش مصنوعی در پژوهش اتخاذ کرده‌اند. برخی از مهم‌ترین سیاست‌های اتخاذشده شامل موارد زیر است:

ممنوعیت مطلق به کارگیری هوش مصنوعی در پژوهش‌های علمی: برخی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی به دلیل نگرانی از تولید اطلاعات نادرست، کاهش خلاقیت پژوهشگران و آسیب به کیفیت پژوهش، استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی را به‌طور کامل ممنوع کرده‌اند. این دیدگاه بر این باور است که پژوهش علمی باید مبتنی بر تحلیل انسانی و تفکر انتقادی باشد.

ممنوعیت استفاده از هوش مصنوعی در بخش‌هایی از پژوهش: برخی مراکز علمی اجازه استفاده از هوش مصنوعی را فقط در مراحل گردآوری داده‌ها و مرور پیشینه تحقیق می‌دهند، اما در مراحل تحلیل، نتیجه‌گیری و نگارش نهایی، استفاده از این ابزار را محدود کرده‌اند.

استفاده کنترل‌شده با ذکر میزان بهره‌گیری از هوش مصنوعی: بسیاری از دانشگاه‌ها اجازه استفاده از هوش مصنوعی را می‌دهند، اما پژوهشگران را ملزم می‌کنند که میزان بهره‌گیری از این ابزار را شفاف‌سازی کنند.

اتخاذ سیاست‌های راهبردی برای بهره‌برداری صحیح از AI: برخی دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی، دستورالعمل‌هایی را برای استفاده اصولی از هوش مصنوعی در پژوهش تدوین کرده‌اند تا از آسیب‌های احتمالی جلوگیری شود.

مبتنی بر داده‌های بیان شده هوش مصنوعی در پژوهش‌های حقوقی، همان‌طور که فرصت‌های بی‌نظیری را به همراه دارد، چالش‌هایی نیز ایجاد می‌کند که نباید از آن‌ها غافل شد. برای بهره‌برداری بهینه از این فناوری، سه اقدام کلیدی باید در دستور کار مراکز علمی و پژوهشی قرار گیرد.

طراحی سیاست‌های کلان در خصوص نحوه استفاده از هوش مصنوعی در پژوهش‌های علمی: تدوین راهبردهای مشخص، ازجمله تعیین محدودیت‌ها، معیارهای نظارتی و شیوه‌های اعتبارسنجی داده‌های تولیدشده توسط AI، برای جلوگیری از آسیب‌های احتمالی ضروری است.

نگاه به هوش مصنوعی به عنوان یک دستیار پژوهشی، نه جایگزین پژوهشگر: پژوهشگران باید هوش مصنوعی را ابزاری برای تسهیل فرآیند تحقیق و افزایش دقت و سرعت پژوهش بدانند، نه جایگزینی برای تفکر خلاقانه و تحلیل حقوقی مستقل.

ضرورت آموزش پژوهشگران درباره نحوه استفاده صحیح از هوش مصنوعی: به کارگیری این فناوری نیازمند مهارت‌هایی همچون ارزیابی داده‌های تولیدشده، تشخیص جانبداری‌های الگوریتمی و تنظیم پرامپت‌های دقیق است. بدون آموزش مناسب، استفاده نادرست از هوش مصنوعی می‌تواند به جای کمک، موجب آسیب به پژوهش‌های علمی شود.

در نهایت، بهره‌گیری هوشمندانه و آگاهانه از هوش مصنوعی در پژوهش‌های حقوقی، می‌تواند کیفیت تحقیقات علمی را ارتقا داده و به توسعه دانش حقوقی کمک کند.

سخن سردبیر

علم بدون قلم چرا پژوهشگران باید نویسندگان خوبی باشند؟

محمد سلیمانی درجه
مدیرمسئول و سردبیر

یکی از چالش‌های جدی در فضای پژوهشی، ضعف بسیاری از نویسندگان و پژوهشگران در مهارت‌های نویسندگی علمی است. برخی پژوهشگران حتی ابتدایی‌ترین اصول نویسندگی را رعایت نمی‌کنند و نوشته‌های آن‌ها نیاز به ویراستاری و اصلاحات اساسی دارد. این ضعف، معمولاً ریشه در عدم آموزش مناسب مهارت‌های نگارشی در سیستم‌های آموزشی و دانشگاهی دارد.

امروزه، با گسترش فناوری، وسایل ارتباط جمعی، ابزارهای پژوهشی و هوش مصنوعی، اهمیت این مهارت بیش‌ازپیش احساس می‌شود. نویسندگی نه‌تنها ابزاری برای انتقال یافته‌های پژوهشی است، بلکه کیفیت آن می‌تواند بر میزان پذیرش، استناد و اثرگذاری علمی یک پژوهش تأثیر بگذارد.

یک پژوهشگر برای بیان روشن و دقیق مفاهیم علمی، نیازمند تسلط بر اصول نویسندگی است. بسیاری از موضوعات علمی پیچیده هستند و اگر به‌درستی نگارش نشوند، ممکن است دچار ابهام شده و درک آن‌ها دشوار شود. همچنین، پژوهشگران برای انتشار مقالات خود در مجلات معتبر، باید استانداردهای نگارشی و علمی را رعایت کنند؛ زیرا ضعف در نویسندگی می‌تواند به رد شدن مقالات یا کاهش اعتبار علمی آن‌ها منجر شود. علاوه بر این، مهارت‌های نویسندگی به پژوهشگر کمک می‌کند تا یافته‌های خود را نه‌تنها برای جامعه علمی، بلکه برای سیاست‌گذاران و عموم مردم به‌صورت قابل‌فهم و جذاب ارائه دهد.

در دانشگاه‌ها و مراکز علمی معتبر جهان، مهارت نویسندگی علمی یک ضرورت اساسی برای پژوهشگران محسوب می‌شود. ضعف در این مهارت می‌تواند به رد شدن مقالات در مجلات علمی، تأخیر در پذیرش پایان‌نامه‌ها و کاهش فرصت‌های دریافت گرنت‌های پژوهشی منجر شود. بسیاری از دانشگاه‌ها برای رفع این مشکل، پژوهشگران را ملزم به شرکت در دوره‌های نویسندگی علمی می‌کنند و در برخی موارد، ضعف نگارشی می‌تواند مانعی برای ارتقای شغلی و دریافت فرصت‌های پژوهشی باشد. همچنین، وابستگی به ویراستاران علمی و هزینه‌های اضافی برای اصلاح متون، استقلال پژوهشگران را کاهش داده و بر اعتبار علمی آن‌ها تأثیر منفی می‌گذارد.

در دنیای علمی امروز، توانایی ارائه یافته‌های پژوهشی به صورت واضح و منسجم نه تنها بر انتشار و استناد به آثار علمی تأثیر دارد، بلکه در تعاملات بین‌المللی و همکاری‌های پژوهشی نیز نقش کلیدی ایفا می‌کند. دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی دنیا، برای افزایش کیفیت پژوهش‌ها، استانداردهای سخت‌گیرانه‌ای در زمینه نویسندگی اعمال می‌کنند. بنابراین، پژوهشگرانی که مهارت نویسندگی علمی قوی ندارند، با چالش‌های متعددی مواجه می‌شوند و ممکن است از بسیاری از فرصت‌های علمی و حرفه‌ای محروم شوند.

با ظهور ابزارهای هوش مصنوعی و نرم‌افزارهای ویرایشی، ممکن است این تصور ایجاد شود که مهارت نویسندگی اهمیت کمتری دارد. اما واقعیت این است که در عصر دیجیتال، نویسندگی قوی به پژوهشگران کمک می‌کند تا از این ابزارها به طور مؤثرتر استفاده کنند، بدون آنکه وابسته به آن‌ها شوند یا دچار خطاهای علمی و مفهومی شوند. علاوه بر این، با گسترش اطلاعات و محتوای تولیدشده توسط هوش مصنوعی، تمایز یک پژوهش معتبر از محتوای سطحی و غیرعلمی، نیازمند نگارشی دقیق، مستند و منسجم است. همچنین، پژوهشگران باید توانایی نگارش در قالب‌های متنوع مانند مقالات، گزارش‌های علمی، یادداشت‌های سیاستی و حتی محتوای چندرسانه‌ای را داشته باشند تا بتوانند در فضای علمی و عمومی تأثیرگذار باشند.

برای بهبود این وضعیت، ضروری است که آموزش نویسندگی علمی در دانشگاه‌ها و مراکز علمی تقویت شود و پژوهشگران به مطالعه متون علمی استاندارد، شرکت در دوره‌های فن نویسندگی و تمرین مداوم در نگارش تشویق شوند. همچنین، استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی و ویراستاری باید به عنوان یک کمک در نظر گرفته شود، نه جایگزین مهارت‌های نویسندگی. برگزاری کارگاه‌های عملی و افزایش آگاهی درباره اهمیت نویسندگی می‌تواند به پژوهشگران کمک کند تا آثار خود را با کیفیت بالاتری ارائه دهند.

دانش‌خبر

امضای تفاهم نامه همکاری میان پژوهشکده شورای نگهبان و اندیشکده فقه حکمرانی دانشگاه امام صادق (ع)

پژوهشکده شورای نگهبان و اندیشکده فقه حکمرانی دانشگاه امام صادق (ع) به منظور گسترش ارتباط، همکاری، همفکری و بهره‌گیری از توانایی‌های علمی، پژوهشی و آموزشی و در چارچوب وظایف تعیین شده برای دو مجموعه، تفاهم‌نامه همکاری امضا کردند.

- هدف از این امضای این تفاهم‌نامه همکاری که توسط دکتر علی فتاحی زفرقندی، قائم مقام پژوهشکده شورای نگهبان و حجت الاسلام سپهر کرد، دبیر اندیشکده فقه حکمرانی دانشگاه امام صادق (ع) امضا شده است، گسترش همکاری‌های علمی پژوهشی و افزایش ارتباطات فعال و مؤثر دو مجموعه و نیز استفاده بهینه از امکانات، تجهیزات و ظرفیت‌های طرفین است. برخی محورهای این تفاهم‌نامه عبارتند از:
- برگزاری نشست‌ها و همایش‌های علمی مشترک
- برگزاری کارگاه‌های و دوره‌های آموزشی مشترک داخلی و بین‌المللی
- همکاری در برگزاری کرسی‌های نظریه‌پردازی و نقد آثار علمی و اطلاع‌رسانی
- تبلیغ و انجام برنامه‌های ترویجی مشترک در چارچوب سیاست‌های طرفین.

برگزاری ۳ جلسه مجمع مشورتی حقوقی شورای نگهبان

مجمع مشورتی حقوقی شورای نگهبان در تاریخ‌های ۱۴، ۲۱ و ۲۸ بهمن‌ماه به منظور بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی برگزار شد و دستور جلسات آتی شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

از تصویب قانون جامع، وضعیت احکام بودجه‌ای تنفیذ شده در این طرح، وضعیت آیین‌نامه‌های قانونی پیش از انقلاب و صلاحیت تفویض قانون‌گذاری در مواردی به شورای عالی انقلاب فرهنگی اظهار نظر کردند.

در جلسه یکشنبه ۲۸ بهمن‌ماه ۱۴۰۳ نیز «ابعاد و شیوه‌های مختلف بررسی جداول بودجه ۱۴۰۴» با حضور برخی اعضای شورای نگهبان و جمعی از حقوقدانان و کارشناسان پژوهشکده مورد بررسی قرار گرفت.

نظام انتخاباتی شوراهای اسلامی، افزایش دوره شش‌ماهه شوراهای اسلامی، فرایند برگزاری انتخابات شوراهای اسلامی و صلاحیت‌های هیئت‌های نظارت شهرستان در انتخابات شوراهای اسلامی اظهار نظر کردند.

در جلسه روز یکشنبه ۲۱ بهمن ۱۴۰۳ مجمع مشورتی حقوقی نیز، ماده واحده «طرح تنقیح و تدوین قانون جامع سلامت» بررسی شد و حاضران درباره موضوعاتی ابعاد مختلف این مصوبه از جمله وضعیت تفسیر قوانین قبلی بعد

در جلسه روز یکشنبه ۱۴ بهمن ۱۴۰۳ مجمع مشورتی حقوقی شورای نگهبان که با حضور دکتر کدخدایی، عضو حقوقدان و رییس پژوهشکده شورای نگهبان؛ دکتر مولابیگی عضو حقوقدان شورای نگهبان؛ دکتر طحان نظیف، عضو حقوقدان و سخنگوی شورای نگهبان و جمعی از پژوهشگران تشکیل شد، «طرح اصلاح موادی از قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران و دهیاران» بررسی شد و حاضران درباره موضوعاتی چون نحوه طراحی

حضور کارشناسان دستگاه‌های تقنینی و اجرایی در پژوهشکده شورای نگهبان

در پژوهشکده شورای نگهبان به برخی ابهامات درباره این طرح پاسخ داد و نکات مختلف این طرح مورد بررسی قرار گرفت.

مجلس در پژوهشکده شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفت. حجت الاسلام شاهنوش نیز از دست‌اندرکاران تهیه طرح تنقیح و تدوین قانون جامع سلامت با حضور

طرح اصلاح موادی از قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران ۱۳ و ۱۴ بهمن با حضور کارشناسان مرکز پژوهش‌های

انتشار نظرات استدلالی شورای نگهبان درباره ۹ مصوبه

در بهمن‌ماه ۹ گزارش مبانی نظرات شورای نگهبان تحت عنوان نظرات استدلالی بررسی مشروح مذاکرات شورای نگهبان در مورد مصوبات مختلف تهیه و منتشر شد.

۶. لایحه موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری غنا به منظور اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و جلوگیری از فرار مالیاتی در مورد مالیات‌های بر درآمد، سرمایه و عواید سرمایه‌های ۷. لایحه توسعه منطقه آزاد تجاری - صنعتی گیلان (انزلی) ۸. لایحه توسعه منطقه آزاد تجاری - صنعتی گیلان (انزلی) (مرحله دوم) ۹. طرح الحاق یک ماده به قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت (مرحله دوم)

۲. اساسنامه صندوق توسعه شبکه تار (فیبر) نوری (مرحله دوم) ۳. اصلاحیه اساسنامه صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری تعاون ۴. طرح مقابله با اقدامات خصمانه رژیم صهیونیستی علیه صلح و امنیت ۵. لایحه سند الحاقی (پروتکل) اصلاحی موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری کرواسی

این گزارشات علاوه بر انتشار در درگاه رسمی شورای نگهبان یعنی «سامانه جامع نظرات شورای نگهبان»، برای نهادهای مختلف کشور از جمله مجلس شورای اسلامی، دولت و مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال می‌گردد. عناوین گزارش‌های نظرات استدلالی در ماه گذشته به شرح زیر است: ۱. اساسنامه صندوق توسعه شبکه تار (فیبر) نوری

بررسی ۱۱ پرونده استعلام شرعی دیوان عدالت اداری در پژوهشکده شورای نگهبان

موضوعات مختلف مربوط به شهرداری‌ها و شوراهای اسلامی شهر و روستا و موضوعات اداری و استخدامی بوده است.

فقه‌های شورای نگهبان ارائه کردند. این گزارش‌ها درباره طیف وسیعی از موضوعات از جمله منابع طبیعی، آموزش عالی، مالیات، بیمه، پست،

کارشناسان پژوهشکده شورای نگهبان در بهمن‌ماه ۱۱ گزارش راجع به استعلامات شرعی دیوان عدالت اداری پیرامون پرونده‌های دارای شکایت شرعی تهیه و به

برگزاری نشست علمی «بنیان‌های فلسفی هوش مصنوعی» در پژوهشکده شورای نگهبان

ستاد راهبری فناوری‌های هوشمند حوزه‌های علمیه و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قم برگزار شد.

بهمن‌ماه ۱۴۰۳ به همت پژوهشکده شورای نگهبان و با سخنرانی حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید امیر سخاوتیان، معاون علمی

پنجمین نشست از سلسله نشست‌های علمی «هوش مصنوعی و حقوق اساسی» با موضوع «بنیان‌های فلسفی هوش مصنوعی» یکشنبه ۷

برگزاری کرسی ترویجی با موضوع «چهارچوب تدوین پیوست عدالت در قانون‌گذاری»

علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و دکتر سید احسان خاندوزی، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی (ره) برگزار شد.

بهمن‌ماه ۱۴۰۳ با ارائه دکتر محمدتقی نظریان مفید، مدیر گروه پیشرفت و عدالت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و نقد دکتر محمود حکمت‌نیا، عضو هیئت

بست و هشتمین کرسی نظریه‌پردازی، نقد و مناظره پژوهشکده شورای نگهبان با موضوع «چهارچوب تدوین پیوست عدالت در قانون‌گذاری» سه شنبه ۲

دوره تخصصی مدرسه حقوق مالی برگزار شد

دوره تخصصی مدرسه زمستانی حقوق مالی در روزهای ۳ و ۴ بهمن ماه ۱۴۰۳ طی ۸ جلسه و مجموعاً ۱۶ ساعت به صورت مجازی برگزار شد.

آخرین مدرس روز اول مدرسه تخصصی حقوق مالی دکتر محمدصادق فراهانی، معاون پژوهش‌های بنیادین پژوهشکده شورای نگهبان بود که «تحلیل صلاحیت مجلس شورای اسلامی در رسیدگی، تصویب و تغییر بودجه» را تدریس کرد. وی در این سخنرانی ابتدا دامنه نهادی و موضوعی صلاحیت رسیدگی به بودجه را تشریح کرد و در نهایت به بررسی تطبیقی صلاحیت رسیدگی به بودجه پرداخت.

دومین روز مدرسه حقوق مالی با تدریس دکتر حسین عبداللهی، عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد و مدیر کل دفتر حقوقی سازمان امور مالیاتی درباره مبحث

حقوق مالیاتی را تشریح کرد و به بررسی رویه شورای نگهبان در اظهارنظر نسبت به قوانین مالیاتی پرداخت.

سومین مدرس مدرسه تخصصی حقوق مالی، دکتر مرتضی حاجی علی خمسه، رئیس امور تنظیم لوایح دولت سیزدهم بود که موضوع «تهیه و تنظیم بودجه» تدریس کرد. وی با اشاره به اینکه مباحث نظری مربوط به تهیه و تنظیم بودجه هم مباحث مفصلی نیستند و هم در منابع مرتبط قابل دسترسی هستند، به تشریح تجارب اقداماتی که در ساحت عمل در موضوع تهیه و تنظیم بودجه صورت گرفته‌اند پرداخت.

این دوره تخصصی با تدریس دکتر محمدعلی فراهانی، عضو هیئت علمی پژوهشکده شورای نگهبان با موضوع «حقوق بودجه در رویه شورای نگهبان» آغاز شد و وی ابتدا به تبیین جایگاه بودجه در نظام حقوقی ایران و همچنین جایگاه نظرات شورای نگهبان در حقوق برنامه و بودجه پرداخت و در ادامه، فرایند رسیدگی شورای نگهبان به لوایح بودجه را تشریح کرد.

«حقوق مالیاتی در رویه شورای نگهبان» نیز موضوعی بود که آقای وحید حیدری، پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان آن را تدریس کرد. وی در ضمن تعریف حقوق مالیاتی و معرفی شاخه‌های مختلف آن، منابع

حقوقدان شورای نگهبان و قاضی دیوان عدالت اداری سومین مدرس روز دوم مدرسه تخصصی حقوق مالی بود که به تدریس «دادرسی مالیاتی» پرداخت و نحوه دادرسی مالیاتی در نظام قضایی جمهوری اسلامی ایران را واکاوی کرد.

«نقش شورای نگهبان در ارتقای نظام بودجه‌ریزی الگو» نیز موضوع تدریس آخرین مدرس در مدرسه تخصصی حقوق مالی، دکتر سید مجتبی حسینی پور، معاون امور دولت دفتر هیئت دولت سیزدهم بود. وی ابتدا به تبیین شاخص‌های بودجه‌ریزی

«وصول مالیات» که زیرمجموعه حقوق مالیاتی است آغاز شد. وی در سخنان خود ضمن اشاره به اهمیت وصول مالیات، ظرفیت‌های قانونی وصول مالیات و ضوابط قانونی آن را تبیین کرد.

دومین مدرس روز دوم مدرسه حقوق مالی، دکتر ولی رستمی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران بود که موضوع «تشخیص مالیات» را تدریس کرد. وی در این دوره تخصصی به تشریح نحوه تشخیص مالیات و چگونگی دادرسی مالیاتی در نظام حقوقی ایران پرداخت.

دکتر غلامرضا مولابیگی، عضو

بررسی ۵ مصوبه در پژوهشکده شورای نگهبان

اعضای شورای نگهبان ارائه کرد. گفتنی است در بهمن ماه ۱۴۰۳ بیش از ۲۰۰ صفحه گزارش کارشناسی شامل گزارش‌های مجمع مشورتی حقوقی، نظرات استدلالی و استعلامات شرعی دیوان عدالت اداری در پژوهشکده شورای نگهبان تهیه و تدوین شده است.

اقتصادی اوراسیا و کشورهای عضو آن»، «طرح اصلاح موادی از قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران» و «طرح تنقیح و تدوین قانون جامع سلامت» را بررسی و گزارش موضوع‌شناسی و بررسی مغایرت یا عدم مغایرت آن‌ها با قانون اساسی را تهیه و به

معاونت کارشناسی پژوهشکده شورای نگهبان ۵ مصوبه مجلس شورای اسلامی شامل «لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور (اعاده شده)»، «طرح اصلاح موادی از قانون نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان (اعاده شده)»، «لایحه موافقتنامه تجارت آزاد بین جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه

قلمرو قانون؛

تفسیرها، تحلیل‌ها و اندیشه‌های حقوقی راهگشا

استاد دانشگاه ملبورن:

تفسیر فرامتنی قانون اساسی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است

گفت‌وگو و ترجمه: محمد شکوهی‌فر

اشاره: پروفیسور چریل ساندرز (Cheryl Saunders)، استاد برجسته و بازنشسته حقوق در دانشگاه ملبورن استرالیا، یکی از شخصیت‌های مطرح در حوزه حقوق عمومی، به‌ویژه حقوق اساسی تطبیقی، است. تخصص اصلی ایشان در زمینه‌های فدرالیسم، روابط بین‌دولتی و طراحی و اصلاح قوانین اساسی است. پروفیسور ساندرز در طول دوران حرفه‌ای خود، پژوهش‌های گسترده‌ای انجام داده و آثار متعددی در این زمینه‌ها منتشر کرده است. ایشان همچنین در طراحی و اصلاح قوانین اساسی کشورهایمانند فیجی، آفریقای جنوبی، زیمبابوه، سریلانکا، تیمور شرقی، عراق و نپال نقش فعالی داشته‌اند. ایشان مشاور ارشد برنامه تدوین قانون اساسی سازمان بین‌المللی IDEA International Institute for Democracy and Electoral Assistance نیز بوده‌اند. به پاس خدمات ارزنده پروفیسور ساندرز در حوزه حقوق، جوایز متعددی از جمله نشان افتخاری استرالیا و دکترای افتخاری از دانشگاه کوردوبا آرژانتین به ایشان اعطا شده است. همچنین، در سال ۲۰۲۳، جایزه معتبر و بین‌المللی Tang در حوزه حاکمیت قانون به پاس دستاوردهای برجسته ایشان در این زمینه به پروفیسور ساندرز اعطا گردید.

میزان تمایل آنها به انجام این کار و عوامل دیگری که در نظر می‌گیرند، بین حوزه‌های قضایی مختلف و گاهی بین دادگاه‌های یک حوزه قضایی متفاوت است؛ این تفاوت از علل مختلفی سرچشمه می‌گیرد از جمله: نظام حقوقی‌ای که قانون اساسی در آن نهادینه شده است، تلقی و برداشت {افراد} از دامنه صلاحیت قضایی و فرهنگ و ارزش‌های حقوقی و سیاسی {آن کشور}. دادگاه عالی استرالیا دیدگاه نسبتاً مضیق و محدودی نسبت به صلاحیت قضایی داشته و به جزئیات متن {قانون اساسی} توجه بسیار زیادی دارد؛ با این حال، این دادگاه ساختار قانون اساسی، اصول حاکم بر آن (یعنی مردم‌سالاری نیابتی، فدرالیسم، تفکیک قوا، استقلال قضایی، حاکمیت قانون) و ارزش‌هایی (همچون آزادی) را نیز — که قانون اساسی پاسدار آنهاست — در نظر می‌گیرد. {به‌طور کلی،} این دادگاه قوانین عرفی را {در رسیدگی‌ها} اعمال نمی‌کند، اما ممکن است از آنها برای درک زمینه و بافتارِ بروزِ اختلافاتِ مبتنی بر قانون اساسی بهره بگیرد.

این استاد برجسته حقوق دانشگاه ملبورن، در مصاحبه‌ای با مجله اساسنامه درباره رویه‌های نظارت اساسی در نظام‌های حقوقی مختلف اظهار داشت: «همه (یا دست‌کم اکثر) دادگاه‌های {جهان} در تفسیر قوانین اساسی، برخی عوامل را، فراتر از صرف متن قانون اساسی، در نظر می‌گیرند. گاهی اوقات، خود قوانین اساسی نیز این امر را تشویق و ترویج می‌کند (برای نمونه، می‌توانید به قانون اساسی آفریقای جنوبی رجوع کنید).»

متن کامل گفت‌وگو با این استاد حقوق اساسی را در ادامه می‌خوانید.

سؤال: با توجه به ماهیت پویای تفسیر قانون اساسی و نظارت اساسی، آیا دادگاه‌ها باید — افزون بر مفاد صریح قانون اساسی — عواملی همچون هنجارهای بنیادین، اصول کلی نظام سیاسی یا عرف را نیز در نظر بگیرند؟ آیا این رویکرد در رویه نظارت اساسی نظام‌های حقوقی مختلف رایج است و آیا دادگاه عالی استرالیا نیز چنین عواملی را در نظر می‌گیرد؟

همه (یا دست‌کم اکثر) دادگاه‌های {جهان} در تفسیر قوانین اساسی، برخی عوامل را، فراتر از صرف متن قانون اساسی، در نظر می‌گیرند. گاهی اوقات، خود قوانین اساسی نیز این امر را تشویق و ترویج می‌کند (برای نمونه، می‌توانید به قانون اساسی آفریقای جنوبی رجوع کنید).

سؤال: کدام روش نظارت اساسی مؤثرتر است، پیشینی یا پسینی؟ رویکرد غالب در نظام حقوقی استرالیا چیست؟

پاسخ روشنی برای این سؤال وجود ندارد. هر یک از این رویکردها، به تنهایی یا گاهی توأم با هم، معمولاً با نظام اساسی، حقوقی یا سیاسی کلی کشور مربوطه وفق داده می‌شوند. به بیان ساده‌تر، هر کشوری رویکردها و روش‌های مختلفی برای تصمیم‌گیری در مورد قوانین و مسائل مهم دارد؛ این روش‌ها باید با قوانین و ساختار سیاسی، حقوقی و اساسی آن کشور سازگار باشند. نوع نظارتی که از آن بهره گرفته می‌شود و قابل قبول است ممکن است به نظام دادگاه‌ها نیز بستگی داشته باشد: به‌طور خاص، آیا در همسویی با دیدگاه‌های کلسن (۱) یک دادگاه قانون اساسی جداگانه (برای تفسیر قانون اساسی) داریم یا اینکه از نظارت قضایی «پراکنده» بهره می‌گیریم. در نظارت قضایی «پراکنده»، این دادگاه‌های عادی هستند که قوانین اساسی و دیگر انواع قانون را تفسیر و اعمال می‌کنند.

سؤال: اگر قانونی در تضاد با قانون اساسی کشوری که نظارت اساسی پسینی دارد تصویب شود، اما هیچ نهاد یا فردی این قانون را به چالش نکشد، پیامدهای احتمالی این مسئله برای نظام حقوقی چیست؟

آن قانون همچنان پابرجا خواهد ماند و تا زمانی که به چالش کشیده نشود، عملاً، معتبر خواهد بود. در صورتی که این قانون روزی به چالش کشیده شود، بسته به اقدامات جبرانی‌ای که برای دادگاه ناظر در دسترس است، ممکن است قانون یادشده از ابتدای تصویب نامعتبر اعلام شود (که احتمالاً پیامدهایی برای اقداماتی که در دوره جاری و ساری بودن قانون صورت گرفته‌اند خواهد داشت، مگر اینکه دادگاه خلاف آن را تعیین کند)؛ همچنین، ممکن است قانون مزبور از تاریخ صدور رأی دادگاه یا از یک تاریخ مشخص در آینده نامعتبر اعلام گردد. به هر روی، اگر چنین قانونی هرگز به چالش کشیده نشود و همچنان لازم‌الاجرا باقی بماند، ممکن است با گذشت زمان، اندکی، درک ما را از آن بخش از قانون اساسی که با آن در تضاد است تغییر دهد.

سؤال: آیا دادگاه‌های قانون اساسی باید بر کیفیت قانون‌گذاری نظارت کنند؟ مزایا و معایب آن چیست؟ روند نظارت بر کیفیت قانون‌گذاری در استرالیا چگونه است؟

این بستگی به آن دارد که منظورمان از کیفیت چه باشد. برخی از نظام‌های حقوقی، استانداردهایی همچون قطعیت و شفافیت را اعمال می‌کنند که مربوط به مسئله کیفیت قوانین هستند. با این حال، در بسیاری یا شاید

از فرصتی که در اختیار ما قرار دادیم
سپاسگزاریم.

* ۱- توضیح مترجم: هانس کلسن (۱۸۸۱ -
۱۹۷۳)، فیلسوف و حقوق‌دان مشهور اتریشی،
قانون اساسی را بالاترین هنجار در یک نظام
حقوقی می‌دانست و معتقد بود که تمام
قوانین دیگر باید از قانون اساسی مشتق
شوند و با آن مطابقت داشته باشند. از دیدگاه
وی، قانون اساسی — به‌عنوان یک هنجار
بنیادین — مشروعیت دیگر قوانین را تأمین
می‌کند.

Hans Kelsen

اکثر نظام‌های حقوقی، سؤالات و {دغدغه‌های} کلی در خصوص کیفیت قانون‌گذاری در حوزه اختیارات قضایی تلقی نمی‌گردند و از مواردی هستند که قانون‌گذاران باید مسئولیت آن را بر عهده بگیرند.

سؤال: در یکی از آثار خود با عنوان «دادگاه‌های قانون اساسی»، بیان کرده‌اید: «... برخی از دادگاه‌های عالی در نظام‌های حقوقی عرفی تمایلی به در نظر گرفتن تجربیات خارجی ندارند...» در حالی که دادگاه‌های تازه‌تأسیس «ممکن است تمایل بیشتری برای بهره‌گیری از رویه قضایی خارجی داشته باشند...». با توجه به اینکه بافتار هر جامعه منحصر به فرد بوده و مستلزم ملاحظات حقوقی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی خاص خود است، آیا بهره‌گیری از تجربیات کشورهای دیگر برای دادگاه‌های قانون اساسی مفید است؟ اگر پاسخ آری است، مزایای بالقوه چنین رویکردی چیست؟

بهره گرفتن از تجربیات حقوقی کشورهای دیگر لزوماً به معنای پیروی از آنها نیست. از این تجربیات به‌منابۀ منبعی از اندیشه‌ها و بینش‌های {نو} بهره گرفته می‌شود تا در صورت مفید بودن، در راستای نیل به اهداف داخلی کشور مربوطه، از آنها اقتباس شود (یا نشود). به‌تازگی مقاله‌ای دیگر در این زمینه نوشته‌ام که برایتان ارسال می‌کنم. امیدوارم که به‌زودی چاپ شود.

آزمون و خطای پایان‌ناپذیر مجلس در انتخابات شوراها

محمد خزائی
پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان

در نظام سیاسی ایران چهار انتخابات کلان برگزار می‌شود: انتخابات ریاست‌جمهوری، انتخابات مجلس شورای اسلامی، انتخابات مجلس خبرگان رهبری و انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا. به‌جز مجلس خبرگان که انتخاباتش هر هشت سال یک بار برگزار می‌شود، سه انتخابات دیگر در بازه زمانی چهار ساله صورت می‌گیرد. بر اساس بند (۱۸) سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مقام معظم رهبری، توصیه شده است که این انتخابات‌ها به‌صورت همزمان یا دست‌کم با فاصله زمانی حدود دو سال از یکدیگر برگزار شوند تا از یک‌سوی هزینه‌ها کاهش یابد و از سوی دیگر، ثبات نسبی در نظام سیاسی و اداری کشور برقرار شود.

و برگزاری انتخابات جدید طی فرصتی محدود، یعنی در ۵۰ روزی که در اصل ۱۳۱ برای انتخابات ریاست جمهوری اضطراری پیش‌بینی شده است، به‌دلیل گستره عظیم داوطلبان در سراسر کشور و فرایند طولانی ایجاد هیئت‌های نظارت و اجرایی و رسیدگی به صلاحیت‌ها امکان‌پذیر نیست. از سوی دیگر، «تمدید» دوره شوراها نیز مخالفانی داشت و می‌توانست شائبه مغایرت با حق انتخاب رای‌دهندگان را برانگیزد. بدین ترتیب، اجرای همزمانی اجباری انتخابات شوراها با ریاست جمهوری در شرایط غیرعادی عملاً دچار چالش شد.

تصویب تبصره الحاقی سال ۱۴۰۳ و تغییر دوباره در زمان انتخابات شوراها

یک روز پس از شهادت شهید رئیسی، مجلس شورای اسلامی برای تصمیم‌گیری در خصوص انتخابات شوراها، اسلامی تشکیل جلسه داد اما در نهایت نه دوره شوراها تمدید و نه متوقف کرد. بلکه براساس مصوبه مجلس تبصره‌ای به ماده ۲۲ قانون انتخابات ریاست جمهوری الحاق شد که بر اساس آن، انتخابات هفتمین دوره شوراها، اسلامی از شمول حکم الزام همزمانی با انتخابات ریاست جمهوری مستثنی شد و مقرر گردید انتخابات هفتمین دوره شوراها در سال ۱۴۰۴ برگزار و دوره هفتم، سه‌ساله باشد تا مجدداً در سال ۱۴۰۷ انتخابات شوراها با انتخابات ریاست جمهوری همزمان شود.

اما بررسی‌های بعدی نشان داد این تصمیم نیز از حیث عملیاتی و اجرایی، مخصوصاً با

با وجود این سیاست کلی، سیر قانونگذاری در زمینه زمان برگزاری انتخابات شوراها، اسلامی شهر و روستا از سال ۱۳۹۱ تا کنون، دستخوش تغییرات و رفت‌وبرگشت‌های متعددی شده که انتقادهای جدی نسبت به عدم ارزیابی کارشناسانه عواقب هر مصوبه را برانگیخته است. این یادداشت، ضمن مرور سیر این تحولات، برخی پیامدهای ناشی از تصمیمات مقطعی و شتاب‌زده در فرایند تصویب قوانین را بررسی خواهد کرد.

پیشینه قانونی: همزمانی انتخابات شوراها با انتخابات ریاست جمهوری

بر اساس مصوبه اصلاحی ۱۳۹۱/۱۰/۲۶ قانون انتخابات ریاست جمهوری (ماده ۲۲ اصلاحی)، مقرر گردید انتخابات شوراها، اسلامی شهر و روستا به‌طور همزمان با انتخابات ریاست جمهوری برگزار شود. افزون بر این، در تبصره این ماده و با استناد به اصل ۱۳۱ قانون اساسی، پیش‌بینی شده بود که در صورت پایان یافتن دوره ریاست جمهوری پیش از موعد چهار ساله، (مثلاً در صورت فوت یا عزل رئیس‌جمهور)، مجلس شورای اسلامی با برگزیدن یکی از دو روش «توقف» یا «تمدید» دوره شوراها، اسلامی، همزمانی برگزاری انتخابات شوراها و ریاست جمهوری را حفظ کند.

با این حال پس از شهادت رئیس جمهوری فقید در اردیبهشت ۱۴۰۳، پس از اندکی تأمل مشخص شد در عمل «توقف» انتخابات شوراها

تغییرات پیاپی؛ ثمره عدم توجه به نظرات کارشناسی

مهم‌ترین انتقاد به این تغییرات پیاپی، نبود یک ارزیابی جامع پیش از تصویب قوانین است. در فرآیند قانونگذاری، لازم است ارکان تصمیم‌گیر با برآوردی دقیق از ظرفیت اجرایی، بار مالی، توان نظارتی و تبعات سیاسی- اجتماعی، مصوبه‌ای را تصویب نمایند تا نیازمند اصلاحات مکرر نباشد. از طرفی به صورت خاص بر اساس بند (۱۴) سیاست‌های کلی انتخابات، قوانین انتخاباتی نباید به صورت مکرر و در فاصله زمانی کوتاه تغییر کنند؛ زیرا ثبات قوانین برای سلامت انتخابات و اعتماد عمومی ضروری است. اما تغییرات سال‌های اخیر در ماده ۲۲ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری نمونه روشنی از نادیده گرفتن این اصل است.

در نهایت می‌توان گفت سیر پرتلاطم تغییرات زمان برگزاری انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا در سال‌های اخیر، جلوه‌ای از خلأ کارشناسی و آینده‌نگری دقیق در فرایند قانونگذاری است. هرچند هدف اولیه همزمانی انتخابات‌ها، به منظور کاستن از هزینه‌ها و افزایش مشارکت موجه به نظر می‌رسید، اما در عمل با موانع متعددی روبه‌رو شد که به اصلاحات پی‌درپی و نهایتاً نسخ کامل حکم همزمانی انجامید. این تجارب نشان می‌دهد که قانونگذار پیش از هر مصوبه‌ای باید ضمن اخذ مشورت‌های دقیق کارشناسی، بار اجرایی و عواقب هر تصمیم را به صورت همه‌جانبه بسنجد تا ثبات قانون و اعتماد مردم به سازوکارهای انتخاباتی حفظ گردد.

توجه به تقارن احتمالی انتخابات مجلس شورای اسلامی در اسفند ۱۴۰۶ و انتخابات ریاست‌جمهوری در ۱۴۰۷، امکان نظارت و اجرای همزمان انتخابات شوراهای را فراهم نمی‌آورد؛ چراکه نمایندگان مجلس که خود درگیر انتخابات دوره بعدی مجلس هستند، نمی‌توانند همزمان نقش هیئت‌های نظارت استانی و شهرستانی برای نظارت بر انتخابات شوراهای را ایفا کنند.

نسخ ماده ۲۲ اصلاحی و بازگشت به سازوکار مستقل انتخابات شوراهای

در نهایت، مجلس شورای اسلامی در طرح اصلاح موادی از قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران که چندی پیش به تصویب رسید، همزمانی الزام‌آور انتخابات شوراهای ریاست‌جمهوری را به‌طور کلی حذف و ماده (۲۲) اصلاحی ۱۳۹۱ را نسخ کرد. مطابق مصوبه جدید، دوره ششم شوراهای اسلامی در دی‌ماه ۱۴۰۴ خاتمه می‌یابد و از همین تاریخ، دوره هفتم آغاز می‌شود. بر این اساس، انتخابات شوراهای ریاست‌جمهوری در ادامه نیز به صورت مستقل برگزار خواهند شد؛ به این صورت که انتخابات مجلس در زمستان ۱۴۰۶، انتخابات ریاست‌جمهوری در تابستان ۱۴۰۷ و انتخابات شوراهای ریاست‌جمهوری در تابستان ۱۴۰۸ برگزار می‌شود. بدین ترتیب، ایده اولیه همزمانی که در سال ۱۳۹۱ مصوب شده بود و در طول ده سال چندین بار اصلاح گردید، عملاً کنار گذاشته شد.

وضعیت حقوقی الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون‌های مقابله با جرائم سازمان یافته فراملی (موسوم به پالمو) و مقابله با تأمین مالی تروریسم (CFT)

محمد مولاویزه
دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی دانشگاه علامه طباطبائی (ره)

در پارلمان) لایحه الحاق به این دو کنوانسیون را به مجلس شورای اسلامی تقدیم نمود که نهایتاً مجلس شورای اسلامی با قید شروط کلی پنج گانه ای خاصاً^۱، عدم به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی و^۲ حمایت از سازمان های آزادیبخش ملی فلسطین در تاریخ ۵/۱۱/۱۳۹۵ الحاق به دو کنوانسیون مذکور

در دهه ۹۰ شمسی بود که الحاق به معاهدات مبارزه با تأمین مالی تروریسم و مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی به یکی از مهم ترین مسائل حقوقی و سیاسی در سپهر حاکمیت ایران بدل گشت و قوه مجریه وقت در راستای اجرایی ساختن اصول ۷۷ و ۱۲۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (لزوم تصویب کنوانسیون‌ها

را به تصویب رساند که با وجود شروط کلی ضمن عقد با سدِ شورای نگهبان مواجه گردید. به دنبال ایرادات متعدد شورای نگهبان بر دو معاهده مشارک‌الیه خصوصاً مغایرت شروط ضمن عقد با ذات معاهده (فعلی، ۱۴۰۱)، مجلس از طریق رأی اصراری و فعلیت بخشیدن به ظرفیت اصل ۱۱۲ قانون اساسی اقدام نمود و بررسی موضوع را به مجمع تشخیص مصلحت نظام سپرد که به سبب عواقب و تبعات ضد منافع ملی آن، مجمع تشخیص با سکوتی عامدانه روند قانونی شدن الحاق به این دو کنوانسیون را در ایستگاه مصلحت و در سال ۹۹ متوقف نمود و عملاً از دستور کار خارج گشت.

علت و حکمت این سکوت تعمدی دستگاه تقنینی و عدم الحاق به معاهدات مد نظر کارگروه FATF (مستقر در پاریس) وجود تحریم‌های متعدد ظالمانه علیه جمهوری اسلامی ایران و حمایت از رژیم غیر قانونی صهیونیستی از جانب امپریالیسم بین‌الملل ارزیابی می‌شود (عابدینی، ۱۴۰۰: ۲۳). نباید از دیده مغفول داشت که مقابله با تحریم‌ها و خنثی سازی آن اکنون وظیفه ملی هر شهروند ایرانی محسوب می‌گردد و در سایه تحریم‌های تحمیلی امکان رفع نیازهای کشور باید به دور از چشمان نهاد‌های ناظر غرب صورت گیرد. در این شرایط الحاق به کنوانسیون مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی (پالمو)

طُرُق مقابله و خنثی سازی تحریم‌ها را آشکار می‌سازد و از این رو محاصره اقتصادی مطلوب امپریالیسم حلقه تنگ تری به خود خواهد گرفت و به عبارتی دیگر با وجود تحریم‌های خصمانه علیه ملت ایران پیوستن به معاهدات نامبرده ممکن نخواهد بود. از منظر سیاسی نیز عدم تعهد امپریالیسم در اجرای وظایف خود ذیل توافق برنامه جامع مشترک (برجام)، نظام سیاسی و تقنینی را در بدگمانی فرو برده است و آینده روشنی برای لغو تحریم‌ها حتی با وجود اجرای کامل کنوانسیون‌های مذکور پیش روی خود نمی‌بیند. همچنین مطابق اصل ۱۵۰ قانون اساسی و ماده ۱۰ قانون اساسنامه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (مصوب ۱۳۶۱ و اصلاحی ۱۳۶۲)، این نهاد انقلابی می‌تواند در راستای حمایت و تضمین دستاورد‌های انقلاب اسلامی وارد همکاری‌های اقتصادی و سازندگی کشور شود و با عنایت به تروریستی شناخته شدن نهاد مزبور از سوی دولت متخاصم ایالات متحده؛ الحاق به معاهدات مذکور حیات حقوقی شرکت‌های تولیدی وابسته به سپاه پاسداران را به مخاطره می‌افکند.

موضوع دیگری که باید در این عرصه بدان توجه کافی و وافی داشت مسئله رژیم آپارتاید و غیر قانونی صهیونیستی است که متأسفانه بر اثر تفسیر حقوقی امپریالیسم بین‌الملل به عنوان یک

ایران و پدیده رژیم صهیونیستی، الحاق به معاهدات نحن ما فيه از حیث حقوقی همچنان سخت و ناممکن به نظر می‌رسد.

منابع و مأخذ:

۱. فعلی، حمید (۱۴۰۱) راهبرد حمایت از «مقاومت اسلامی» در رویه شورای نگهبان؛ کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم (CFT) و کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی (پالرمو). پایگاه اطلاع‌رسانی پژوهشکده شورای نگهبان

۲. عابدینی، روح‌الله (۱۴۰۰) تحلیل حقوقی بین‌المللی دیدگاه شورای نگهبان در باره‌اعمال حق شرط بر کنوانسیون‌های پالرمو و CFT. فصلنامه حقوق اسلامی

دولت_کشور در سازمان ملل متحد ثبت گردیده است و هرگونه کمک رسانی و همراهی با سازمان‌های مقاومت علیه این پدیده اشغالگر به منزله تأمین تروریسم در نزد FATF ترجمه می‌گردد و این مهم می‌تواند خود حربه و وسیله ای جهت شدت بخشیدن به تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران تلقی گردد. به عبارتی دیگر الحاق به معاهدات مورد ذکر و توقف حمایت از سازمان‌های آزادیبخش ملی و مقاومت اسلامی در منطقه مغایرتی آشکار با اصول ۱۵۲ و ۱۵۴ قانون اساسی و قانون مقابله با اقدامات خصمانه رژیم صهیونیستی علیه صلح و امنیت(مصوب ۱۳۹۹) خواهد داشت.

نتیجتاً آنکه با عنایت به تفاوت منظر در تعریف تروریسم در نزد کارگروه FATF، اعمال تحریم‌های غیر انسانی علیه

محفل اندیشه؛

کرسی‌هایی برای نوآوری و دانش

تبیین چالش‌ها و الزامات نمایندگی در نظام اسلامی از سوی آیت‌الله کعبی:

**انتخابات باید صنفی برگزار شود / ستون اصلی
دین و محور انسجام بخش مسلمین توده مردم
هستند**

اشاره: جلسه شرح فقهی قانون اساسی در روزهای یکشنبه ۱۴۰۳/۱۰/۳۰ و ۱۴۰۳/۱۱/۱۴ با حضور جمعی از پژوهشگران، در پژوهشکده شورای نگهبان برگزار گردید. در این جلسه حضرت آیت‌الله کعبی استاد حوزه و دانشگاه و عضو مجلس خبرگان رهبری به تحلیل ابعاد مختلف اصل ۶۲ قانون اساسی پرداخت و جوانب مختلف این اصل را مورد بررسی قرار داد. مشروح مطالب این جلسات را در ادامه می‌خوانید.

اراده عمومی تبدیل می‌شود؛ در نتیجه فرد، تنها نماینده حوزه انتخابیه خود نیست؛ بلکه نماینده تمام ملت خواهد بود.

آیت‌الله کعبی با تبیین ریشه‌های نظری پدیده «رأی» اشاره کرد: ژان ژاک روسو در نظریه قرارداد اجتماعی بیان می‌کند: دموکراسی مطلوب حالتی است که در آن مردم مستقیماً اراده خود را اعمال می‌کنند؛ اما چون در عمل امکان تحقق این مسئله وجود ندارد؛ راهکار مطلوب این است که اراده فردی به اراده عمومی تبدیل گردیده و یک دموکراسی نماینده سالار و غیر مستقیم ایجاد شود. عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری در رابطه با الگوی دموکراسی موجود در ایران تصریح کرد:

در جلسه ۳۰ دی‌ماه از جمله محورهایی که در این جلسه مورد تأکید حضرت آیت‌الله کعبی قرار گرفت، می‌توان به مواردی همچون «آسیب‌های نظری و عملی تحلیل ماهیت نمایندگی در قالب عقد وکالت» و «الگوی مطلوب برگزاری انتخابات» اشاره نمود. عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری در رابطه با ارکان قوه مقننه تأکید کرد: قوه مقننه ما از دو رکن تشکیل شده است؛ مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان.

نائب رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم با تبیین صورت‌های مختلف پدیده «رأی» بیان کرد: یک رأی فردی داریم و یک رأی عمومی. در فرایند انتخاب نمایندگان ملت، ابتدا اراده فردی اشخاص در برگه‌های رأی منعکس می‌شود. در ادامه با انتخاب نمایندگان، اراده فردی به رأی و

در رابطه با معیارهای شخص انتخاب شونده تصریح کرد: کسی که می‌خواهد رأی بدهد باید معیارهایی را مدنظر قرار دهد. توضیح بیشتر آنکه شخص انتخاب شونده باید «اصلح»، «دارای نگاه ملی»، «دارای شرایط عمومی همچون ایمان، تقوا، تخصص و ...» باشد.

نائب رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه در رابطه با ضمانت اجراء نکات بیان شده در ساختار انتخابات بیان کرد: اقدام بر اساس این معیارها ضمانت اجراء عملی ندارد؛ در نهایت برگه رأی بر اساس ملاک‌های شخصی به صندوق انداخته می‌شود و نقش این معیارها تا حد موعظه تقلیل می‌یابد؛ چراکه اگر شخص خلاف این ضوابط عمل کند از نظر اخروی مسئول است؛ اما از نظر قانونی مانعی در برابر او قرار ندارد.

آیت‌الله کعبی با بررسی جایگاه انتخابات در چهارچوب حکمرانی جمهوری اسلامی تصریح کرد: انتخاب نمایندگان ملت با رأی، مورد تصدیق ولی فقیه بوده و تحت نظارت شورای نگهبان است؛

با در نظر گرفتن اصل ۵۹ قانون اساسی که همه‌پرسی تقنینی را پیش‌بینی کرده است. الگوی دموکراسی ایران، نیمه مستقیم است. به این معنا که هر ایرانی با رأی خود جزئی از حاکمیت را تشکیل می‌دهد؛ به عبارت دیگر عنوان ملت حاکمی از یک هویت دسته‌جمعی است که منتخبان ملت آن را نمایندگی می‌کنند.

آیت‌الله کعبی با تأکید بر اشکال نظری تحلیل نمایندگی در قالب عقد وکالت بیان کرد: اعمال حاکمیتی از سنخ «امر» و «نهی» است. اگر معتقد باشیم نماینده وکیل است، وکیل نمی‌تواند امر و نهی کند؛ بلکه این موکل است که امکان امر و نهی و عزل وکیل را دارد؛ بنابراین ماهیت حکومت از جنس وکالت نیست. به همین جهت امر و نهی حکومت با نظریه وکالت سازگاری ندارد.

نائب رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در رابطه با لزوم مخفی بودن آراء اشاره کرد: اگر رأی مخفی نباشد ممکن است آزادی رأی‌دهنده تحت الشعاع تهدید، تطمیع و تبلیغات منفی قرار بگیرد. رأی امانت است. به همین جهت انتخاب نماینده بر اساس معیارها، یک وظیفه شرعی است.

آیت‌الله کعبی با تبیین نظام انتخابات در جمهوری اسلامی ایران تأکید کرد: به نظر می‌رسد ساختار و شکل انتخابات در نظام حکمرانی ما به عنوان یک روش حفظ شده و محتوا و مضمون آن بر اساس دین اسلام ترسیم شده است. لذا پذیرش رأی دادن در چهارچوب بیان شده با مانع شرعی مواجه نیست.

عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری

فرایند انتخاب منحصر در اصل ۶۲ قانون اساسی نیست و می‌توان مدل‌های دیگری در این زمینه ارائه کرد. سازوکار مطلوبی که در فقه از آن بحث شده است «ولایت عدول مؤمنین» می‌باشد. به این بیان که تحقق حیات طیبه و پیاده‌سازی احکام توسط عدول مؤمنین متخصص و متعهد صورت بپذیرد.

آیت‌الله کعبی با تبیین بیشتر سازوکار مطلوب انتخابات افزود: انتخابات باید به شکل صنفی برگزار شود؛ به‌عنوان مثال صنف معلم‌ها ابتدا در سطح شهرستان سپس در سطح استان و در ادامه در سطح کشور، شورای عالی آموزش و پرورش را تشکیل می‌دهند. در ادامه شوراهای عالی از میان خود یک مجلس عالی انتخاب می‌کنند. این طرح در قانون مشروطه و آثار علامه مصباح، طرح و بررسی شده است.

همچنین شورای نگهبان عدم مغایرت مصوبات با شرع و قانون اساسی را بررسی می‌کند؛ شکل انتخابات باید مردم سالارانه و محتوای آن شریعت مدارانه باشد. این همان چیزی است که از آن به «مردم‌سالاری اسلامی» تعبیر می‌شود.

عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری با طرح تأثیرپذیری محتوا از چهارچوب شکلی بیان کرد: ساختار به تدریج محتوا را از بین می‌برد؛ و این مسئله به فرایند سکولاریزاسیون کمک می‌کند؛ چون رأی‌دهنده بر اساس معیارهای شخصی رأی می‌دهد. چنین فردی لزوماً نماینده باورها و ارزش‌های دینی نخواهد بود. این مسئله سبب می‌شود به تدریج ضوابط و معیارهای حاکمیتی فراموش شود. نایب‌رئیس جامعه مدرسین حوزه عملیه قم با ارائه یک الگو برای انتخابات تبیین کرد:

مشروعیت مجلس شورای اسلامی وابسته به اذن ولی فقیه است

در جلسه شرح فقهی قانون اساسی ۱۴ بهمن‌ماه نیز که در ادامه شرح اصل ۶۲ قانون اساسی برگزار شد، آیت‌الله کعبی به تبیین موضوعاتی از جمله «اشکالات تحلیل ماهیت مجلس شورای اسلامی بر پایه نهاد شورا» و «تأکید بر اذن ولی فقیه به‌عنوان تنها راه تأمین مشروعیت مجلس شورای اسلامی» پرداخت.

نائب رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در تشریح بیشتر این دیدگاه اضافه کرد: از روایات استفاده می‌شود که افراد مشاور باید «هوشمند»، «عاقل»، «خیرخواه»، «با تجربه»، «راستگو»، «امین»، «شجاع» و «با سخاوت» باشند.

عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری با طرح دیدگاه دیگری در رابطه با ماهیت پارلمان تأکید کرد: برخی معتقدند پارلمان شکل سازمان یافته شورا است. مردم و شهروندان در این دیدگاه طرف مشورت حکومت قرار می‌گیرند.

قالب صورت می‌گیرد که نماینده‌ها انتخاب می‌شوند و با رأی خود مقرراتی را تصویب می‌کنند و پذیرش یا رد این قوانین از طریق شورای نگهبان صورت می‌پذیرد؛ البته منکر این نیستیم که این ساختار می‌تواند فواید مختلفی داشته باشد.

آیت الله کعبی در رابطه با اشکالات نظریه شورا تأکید کرد: چرا ما معتقدیم مبنای مشروعیت مجلس شکل سازمان‌یافته مشورت نیست؟ چون اساساً همه مردم کارشناس و متخصص در موضوعات نیستند. همچنین همه مردم ویژگی‌های لازم را برای انتخاب مشاور ندارند. از سوی دیگر رأی مشاور باید بر اساس علم و آگاهی باشد. درحالی‌که در نظام نمایندگی، نماینده موظف نیست بر اساس علم و آگاهی رأی دهد.

عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری با طرح یکی از شبهات مرتبط با حوزه انتخابات تبیین کرد: آیاتی در قرآن هست که اکثریت را مذمت می‌کند؛ به‌عنوان مثال مکرر در قرآن آمده است: اکثرهم فاسقون؛ اما این ادله شامل نظام انتخابات نمی‌شود؛ چون این آیات ناظر به اکثریت مشرکین صادر شده است و در مقام بیان اکثر مؤمنین نمی‌باشد. به همین جهت اگر مؤمنین اکثریتی را تشکیل دهند، کارشناسی آن‌ها علم آور است.

نائب رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم با اشاره به نظریه دیگری پیرامون ماهیت پارلمان تشریح کرد: برخی تلاش کرده‌اند رأی مجلس را به نهادی همچون

چنانچه یکی از این ویژگی‌ها از بین برود ضربه‌های سنگینی به نظام اسلامی وارد می‌شود؛ به‌عنوان مثال اگر مشاور ترسو باشد یا به دنبال منافع شخصی خود باشد، نمی‌تواند تصمیم درستی بگیرد؛ یا شخص بخیل مانع از صرف وجوه در محل صحیح می‌شود.

آیت الله کعبی در مقام تشریح نظریه شورا بیان کرد: حال که معلوم شد مشورت از اساسی‌ترین دستورات اسلام است، گروهی از مردم در عصر غیبت ذیل عنوان مجلس جمع می‌شوند و شور می‌نمایند. در نهایت با اکثریت آراء طرحی را تصویب می‌نمایند. حال این سؤال مطرح است که این مسئله از دلیلیت لازم برای تأمین مشروعیت مجلس شورای اسلامی برخوردار است یا خیر؟

عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری در نقد نظریه شورا تصریح کرد: این نظریه هیچ دلالتی بر مسئله مورد بحث ندارد. در هیچ‌یک از ادله اسلامی از جمله آیات، روایات، سیره، روش تاریخی یا حکم عقلی ما نمی‌توانیم چنین مجلسی که امروز با آن مواجه هستیم را پیدا کنیم. به اصطلاح، مجلس کنونی جزء سیره‌های مستحدثه حکومتی است که عرف عقلاء در دوره ما آن را پذیرفته است.

نائب رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در رابطه با مدعای نظریه شورا اضافه کرد: مدعای اصلی در این نظریه، مشورت تشکیلاتی است؛ به این معنا که حاکم مسلمین می‌خواهد با مردم مشورت کند. مشورت از طریق این

نباشد مجلس و انتخاب شوندگان هیچ مشروعیتی ندارند. این اذن از کجا اثبات می‌شود؟ ۱. قانون اساسی توسط ولی فقیه تأیید شده است ۲. سه قوه زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت است ۳. ولی فقیه می‌تواند به مجلس شورای اسلامی حکم دهد ۴. مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به تأیید شورای نگهبان برسد.

آیت الله کعبی در ادامه تشریح کرد: مواردی همچون نصب رئیس قوه قضائیه یا تنفیذ حکم ریاست جمهوری در قانون تصریح شده است؛ اما در مورد مجلس چنین تصریحی وجود ندارد؛ بلکه این مسئله از طریق سازوکارهای قانونی تأیید صلاحیت کاندیداها که باید التزام عملی به اسلام داشته و شرایط دیگری داشته باشند؛ و از طریق احراز شرایط عمومی نمایندگان دنبال می‌شود و فرایندی است که مورد تأیید ولی فقیه است.

عضو هیئت رئیسه مجلس خبرگان رهبری با اتخاذ نظریه اذن ولی فقیه به عنوان نظریه مختار تصریح کرد: ما به جز اذن ولی فقیه راهی برای تصحیح مشروعیت مجلس شورای اسلامی نداریم. آری می‌توانیم از سازوکارهای دیگری نیز استفاده کنیم ولی قانون اساسی این سازوکار را پیشنهاد کرده است. یکی از ادله این نظریه می‌تواند ساختار سازی باشد که از اختیارات ولی فقیه است. ساختار سازی برای ایجاد یک نظم عمومی در حکمرانی از طریق الگوی عقلایی مجالس به شکل انتخاب‌کنندگان و انتخاب شوندگان.

شهرت تشبیه نمایندند. این حرف عجیبی است. هیچ‌یک از شهرت فتوایی، شهرت روایی و شهرت عملی ارتباطی با این مسئله ندارد. بلکه روایت داریم که به آنچه بین اصحاب، مشهور است أخذ کنید؛ اما مقصود این روایت شهرت نزد اهل علم است؛ نه شهرت همه طیف‌های مردم.

آیت الله کعبی در رابطه با اهمیت رضایت عمومی در اندیشه اسلامی تصریح کرد: قدر متیقنی در مسئله وجود دارد و آن کسب رضایت عمومی مردم است. مقصود ادله‌ای است که بیان می‌کند ستون اصلی دین و محور انسجام بخش مسلمین و کسانی که در برابر دشمن می‌ایستند توده مردم هستند. اگر تعارضی میان سخنان حکمرانان و توده مردم رخ داد باید به حرف توده‌ها گوش داد. این کسب رضایت هم لزوماً از طریق پارلمان نیست.

عضو هیئت رئیسه مجلس خبرگان رهبری نسبت به موضع شریعت اسلامی در قبال پارلمان اضافه کرد: مجلس انتخاب‌کنندگان و انتخاب شوندگان کنونی خلاف شرع نیست؛ چون این الگو یک روش عقلایی حکمرانی در تصویب قوانین و مقررات است که در نهایت مورد تأیید ولی فقیه می‌باشد. مشروعیت این سازوکار به دلیل اذن ولی فقیه است؛ مانند همان چیزی که در مورد قاضی مأذون می‌گوییم.

نائب رئیس جامعه مدرسین حوزه عملیه قم در رابطه با کیفیت تأمین مشروعیت پارلمان تأکید کرد: اگر اذن ولی فقیه

آیت الله سعدی در تبیین نظریه ولایت فقیه مطرح کرد:

بیعت، مشروعیت بخش نیست، بلکه زمینه ساز اعمال قدرت است / آیا رأی اکثریت در ولایت فقیه تعیین کننده است؟

اشاره: در ادامه سلسله جلسات «الگوی حکمرانی مبتنی بر نظریه ولایت فقیه» جلسات پنجم و ششم با تدریس آیت الله سعدی، در روز چهارشنبه مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۰۳ و ۱۴۰۳/۱۱/۱۷ با حضور جمعی از پژوهشگران پژوهشکده شورای نگهبان برگزار شد.

قدرت پیگیری خواهد شد با اشاره به خلاصه مطالب جلسات پیشین از سوی آیت الله سعدی آغاز شد. اهم مطالب ایشان در این جلسه را می خوانید.

این جلسات که مقصود از برگزاری آنها، «طراحی ساختار قدرت در قانون اساسی جمهوری اسلامی» عنوان شده است که در مراحل کسب قدرت، کاربست قدرت و نهادسازی مبتنی بر قدرت، پایش و کنترل

این نظریه، اقامهٔ ادله‌ای مبنی بر توجیه نخب از لسان آیات و روایات است؛ افرادی که مدّعی ایشان نظریه نخب است، حدود دوازده دلیل برای تأیید نظریهٔ خود ارائه می‌کنند.

نقد استناد نخبیون به روایات امیرالمؤمنین علیه‌السلام

استاد درس خارج حوزهٔ علمیه بیان نمودند که اغلب روایاتی که در زمینهٔ توجیه و تأیید از امیرالمؤمنین علیه‌السلام توسط نخبیون مطرح می‌شود دارای اشکال مبنایی است؛ از این جهت که آنها از این مهم غافل هستند که در نظر اجماع فقهای شیعه، ولایت ائمه معصومین علیهم‌السلام و علی‌الخصوص رسول خدا و امیرالمؤمنین علیهما‌السلام منصوب از ناحیهٔ خداوند تبارک و تعالی بوده است. وقتی که این چنین است استناد امیرالمؤمنین علیه‌السلام به مباحثی مانند بیعت مردم با خلفای پیشین و بیعت آنها با حضرت یا از منظر جدل مبتنی بر مقبولات طرف مقابل ایشان بوده است و یا اینکه باید اعتبار آن یک روایت را در کنار مجموع روایات و ساختاری که از آنها تحصیل می‌شود، بررسی نمود. در هر حال، نمی‌توان با لحاظ یک روایت دست به ایجاد یک نظریهٔ زده و مبنای انتصاب از جانب خداوند را در خصوص ولایت فقیه مورد خدشه و اشکال قرار داد.

نظریه نخب؛ امکان‌سنجی انتخاب ولی فقیه از منظر آیات و روایات

آیت الله سعدی در آغاز جلسه بیان نمودند که پس از تبیین نظریهٔ نصب، اکنون به «نظریهٔ نخب» ورود خواهیم نمود. بایستی این نظریهٔ را مبتنی بر دو رکن و دو اساس مورد مطالعه قرار داد. رکن نخست این نظریهٔ مبتنی بر نفی نظریهٔ نصب و نقد آن است. به عبارت دیگر، صاحبان این اندیشه ورود خود به نظریهٔ نخب را با اشکال به نظریهٔ نصب در مرحلهٔ ثبوت آغاز می‌کنند. در حقیقت، چنانچه اشکالات ثبوتی ایشان به نظریهٔ نصب را پاسخ بگوئیم، توجیه ورود آنها به نظریهٔ نخب منتفی خواهد شد. بنابراین، نظریهٔ «انتخابیون» اولاً بر عدم امکان نصب ولی فقیه از سوی معصوم علیه‌السلام و استحالهٔ آن مبتنی است. در نتیجه، اگر نظریهٔ نخب را در طول نظریهٔ نصب بدانیم خطا نکرده‌ایم. رکن دیگر

تحلیل جایگاه رأی در نظریهٔ نصب

ولایت تا مردم به یکی از ایشان رأی ندهند، ولایت برای وی به فعلیت در نمی‌آید. این قرائت که بیشتر و تفصیلاً در مشروعیت دوپایه مطرح خواهد شد، برای رأی سهمی در مشروعیت قائل است. اما فرضیه رقیب آن که حالت دوم است، آن است که رأی، تعیین المنصوب نمی‌کند بلکه تطبیق می‌کند یا به عبارت دیگر نقش رأی کشف است. بنابراین عمل خبرگان که وظیفهٔ دارند تا فحص نموده و کسی را به رهبری برگزینند در اصل، کشف و تطبیق است نه تعیین المنصوب.

استاد سعدی در ادامه افزودند از آنجایی که پایه و اساس نظریهٔ نصب آن است که انتخاب و رأی در مشروعیت اعمال ولایت از سوی فقیه، مطلقاً نقشی ندارد، این سؤال مطرح می‌شود که آیا می‌توان در تعیین فرد منصوب برای رأی و انتخاب، وزنی قائل شد؟ به عبارت دیگر، رأی در نصب مؤثر نیست اما در تعیین المنصوب چه؟ در اینجا می‌توان به دو صورت وجود رأی را توجیه کرده و بدان وزن بخشید. نخست آنکه، رأی را در تعیین فردی که معصوم مشخصات او را معین نموده است مؤثر بدانیم. توضیح آنکه اینگونه بیان شود که پس از تعیین فقهای واجد اوصاف اعمال

تبیین و بررسی نظریهٔ خلافت انسان و شهادت انبیاء شهید صدر رحمه الله

عضو مجلس خبرگان رهبری در ادامهٔ مباحث این جلسه با ورود به نظریهٔ خلافت انسان و شهادت انبیاء شهید صدر رحمه الله که در کتاب «الاسلام یقود الحیاة» مطرح نموده‌اند به تبیین و بررسی این نظریه پرداختند. ایشان در این رابطه بیان نمودند که به‌طور خلاصه، شهید صدر رحمه الله در تبیین این نظریه اینگونه می‌فرمایند که خط خلافت الهی با خلق بشر مطرح می‌شود که خداوند انسان را در کسوت خلیفهٔ خود خلق می‌کند. خط دیگر، خط شهادت است که در معنای نظارت و ناظر بودن است که با خلق انبیاء و شهید و ناظر بودن ایشان معنا می‌یابد. حال، در دورهٔ عصمت و ظاهر بودن معصوم، این خلافت و شهادت در خودِ معصوم مندمج است و امام معصوم هم شهید بر امت است و هم خلیفهٔ الهی است. ولی در عصر غیبت ایشان دو حالت وجود دارد؛ یکی اینکه امت هنوز تحت سلطهٔ طواغیت عصر قرار داد که در این حالت فقیه جامع‌الشرایط عهده‌دار خلافت و شهادت است اما چنانچه امت، خود را از یوغ طواغیت رهایی بخشید و آزاد نمود در این صورت است که خلافت از عهدهٔ فقها خارج شده و به امت بازمی‌گردد و فقهاء صرفاً نقش شهادت یا همان نظارت

را برعهده خواهند داشت. به‌نظر می‌رسد که سه اشکال می‌توان در تحلیل این نظریهٔ شهید صدر رحمه الله بیان نمود. نخست آنکه رأی مردم با چه مبنا و توجیهی می‌تواند در مشروعیت‌سازی اعمال ولایت نقش داشته باشد؟ نکتهٔ مهمی که در اینجا نباید از آن غفلت نمود آن است که رأی در نظام‌های حقوق غربی، مشروعیت‌ساز و قدرت‌ساز است و حال آنکه نظیر آن در سپهر سیاسی اسلام؛ یعنی بیعت، مشروعیت‌ساز نیست. به‌عبارت دیگر، وقتی مسلمان با حاکم جامعهٔ اسلامی بیعت می‌کند اینگونه نیست که به وی مشروعیت می‌بخشد بلکه زمینهٔ اعمال قدرت وی را فراهم می‌سازد. چنانچه در پاسخ گفته شود که به دلالت آیهٔ شریفه‌ای همچون «و امرهم شوری بینهم» این چنین حکم می‌شود. در پاسخ گفته می‌شود که اولاً آیه در خصوص نبی اکرم صلی الله علیه و آله است که قطعاً و یقیناً می‌دانیم که ولایت ایشان منصوب من قبل الله است و لذا بحث مشروعیت‌سازی نیست. ثانیاً شورا ولایت دارد یا اینکه ولی جامعه حتماً بایستی استشاره بکند؟ این پرسش، سؤال بسیار مهمی است که بایستی پیرامون آن تأمل نمود. به‌نظر می‌رسد که ولایت از آن شورا نیست بلکه الزام به استشاره وجود دارد، دیگر آنکه در الزام به پایبندی به نتیجهٔ استشاره نیز بایستی بحث جدّی‌ای صورت پذیرد که در جای خود انجام خواهد شد.

سوم آنکه بایستی توجه داشت که شورا در خصوص ضمیر «هم» در «امرهم» سنجیده می‌شود و بر این اساس، گفتنی است که اساساً مسئله ولایت نبی اکرم و ائمه معصومین علیهم السلام و نیز منصوبان عام ایشان به صورت تخصصاً خارج است از دامنه «امرهم» و نه اینکه بخواهیم ولایت در اعمال حاکمیت را استثناء و تخصیص به- حساب بیاوریم.

آیت الله سعدی در انتهای جلسه، پیش از پاسخ به سؤالات پژوهشگران حاضر به دو سؤال اشاره نموده و بیان داشتند که با وجود مباحث طرح شده بایستی به دو سؤال پاسخ داد؛ نخست آنکه استتاله‌های ثبوتی نظریه نصب چه پاسخی می‌یابند؟

دوم آنکه اشکالی روش‌شناسانه در این نوع نظریه‌پردازی مستتر است و آن اینکه به لحاظ روش‌شناسی فقهی نمی‌توان تنها یک آیه از قرآن را استنتاج نموده و یا اینکه یک روایت را مبنا قرار داده و اقدام به طرح نظریه نمود و حال آنکه ساختمان آیات و سازه روایات را مورد غفلت قرار داد. توضیح آنکه وقتی آیه «و امرهم شوری بینهم» مستمسک قرار می‌گیرد بی‌آنکه نسبت آن با روایاتی همچون «فأنتی قد جعلته حاکماً» و مانند اینها مشخص شود قطعاً این اشکال روش‌شناسانه مطرح خواهد شد و پرسیده خواهد شد که وجه تقدم این دلیل بر سایر ادله در بناء این نظریه چیست؟

و از این‌رو نظریهٔ نخب مطرح می‌شود. استاد سعدی در ادامه فرمودند که در نقد و اشکال این قول باید گفت که همانطور که شما می‌گویید با انتخاب، مشکل نحوهٔ تولی ولایت از سوی فقیه حل می‌شود ما می‌گوییم فقیه اعلم - البته اعلم در مقام اعمال ولایت که قطعاً با اعلم سنتی تفاوت دارد - قابل تشخیص است. توضیح اینکه رأی اکثریت را به دو صورت می‌توان تحلیل کرد؛ اکثریت منبع تولید مشروعیت دیگر اینکه اکثریت شأن کاشفیت داشته باشد. در نظر قائلین به نصب ولی فقیه، اکثریت شأن کاشفیت دارد. اجماع و اکثریت کارشناسان - در اینجا خبرگان هستند - در تشخیص فقیه اعلم، شأن کاشفیت خواهد داشت. در مناقشهٔ کبروی نیز پاسخ این است که همین مجمع کارشناسی می‌تواند ضوابط و ملاک‌های مربوط به علمیت را مشخص کند. در نتیجه، نظریهٔ صاحب دراسات در استحالهٔ ثبوتی، تمام نیست و مناقشات کبروی و صغروی قابل پاسخ خواهد بود.

انسجام روشی در نظریه‌پردازی‌های مربوط به حوزهٔ ولایت فقیه؛ اشکال بر استناد صرف به آیهٔ شوری

استاد سطوح عالی حوزهٔ علمیه بیان نمودند که در جلسهٔ پیشین بیان شد که برای نظریه‌پردازی در حوزهٔ مربوط به ولایت فقیه بایستی منظومهٔ ادله اعم از

و دیگر آنکه با این قرائت از جایگاه رأی در نظریهٔ نصب، آیا مآلاً به نقش مردم توهین نمی‌شود؟ کهان شاء الله این دو پرسش در جلسهٔ آتی مورد پاسخ قرار خواهند گرفت.

نظریه نصب و چالش علمیت؛ پاسخ به اشکالات صاحب دراسات

در ششمین جلسه از سلسله جلسات «الگوی حکمرانی مبتنی بر نظریه ولایت فقیه» نیز که روز چهارشنبه مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۱۷ برگزار شد، آیت الله سعدی در ابتدا اشاره داشتند که صاحب دراسات پنج اشکال را به‌عنوان استحالهٔ ثبوتی برای نظریهٔ نصب مطرح می‌کند که یک اشکال آن را مطرح می‌کنیم و پاسخ خواهیم داد. اشکال این است که اگر شما به‌نظریهٔ نصب معتقد باشید باید یک فقیه باشد که منصوب باشد نه بیشتر. پس آن فقیه کیست؟ اگر بگویید فقیه اعلم پاسخ خواهید شنید که دو اشکال به حرف شما وارد است؛ مناقشهٔ کبروی و مناقشهٔ صغروی. مناقشهٔ کبروی از این قرار است که آن فقیه اعلم باید اعلم به چه باشد؟ اعلم بالأصول، اعلم بالقواعد یا اعلم بالتطبيق؟ از جهت صغروی نیز اشکال این است که اعلم را چطور تشخیص بدهیم؟ اگر کسی فقیه «الف» را اعلم دانست و دیگری فقیه «ب» را تکلیف چیست؟ بنابراین اینگونه خواهد بود که در نگاه صاحب دراسات نظریهٔ نصب، اشکال و استحالهٔ ثبوتی پیدا می‌کند

اکثریت در نظریهٔ نصب منبع مشروعیت نبوده و کاشفیت دارد و حال آنکه اکثریت در نظریهٔ نخب، منبع مشروعیت و موجد حق محسوب می‌شود. البته دو اشکال در اینجا مطرح خواهد شد که یکی از آنها «انحصار طریق کاشف» و دیگری «علم به خطای کاشف» است که در آینده به آنها پاسخ خواهیم داد.

جایگاه مشورت در فقه شیعه

استاد درس خارج حوزهٔ علمیه اشاره نمودند که بر اساس اشکالاتی که بر استناد شهید صدر رحمه الله بر آیهٔ «و امرهم شوری بینهم» بیان شده و همچنین با لحاظ مجموع ادله و نه استناد به یکی از آنها می‌توان این گونه جمع‌بندی نمود که مشورت در فقه شیعه از دو جایگاه برخوردار است؛ یکی مشورت برای تولید و زایش حق و دوم برای استتاره بالافکار و روشن شدن امری که ولی امر می‌خواهد در آن حوزه، اعمال ولایت بکند. در آیهٔ مورد استناد شهید صدر رحمه الله، مشورت در مقام استتاره و استشاره مطرح است؛ در غیر این صورت، آیه مزبور در اصطلاح «أجنبی عن المقام» تفسیر خواهد شد که قطعاً اشتباه است. البته بحث از جایگاه مشورت در مرتبهٔ اعمال قدرت و اقتضائات آن در مرحلهٔ دوم مباحث که مرحلهٔ اعمال قدرت است بحث خواهد شد ان شاء الله.

در انتهای جلسه نیز استاد محترم به سؤالات پژوهشگران پیرامون مسائل مطرح شده پرداختند.

آیات و روایات را مدنظر قرار داد و نه اینکه یک آیه یا روایت را لحاظ کرده و بر مبنای همان، اقدام به ارائهٔ نظریه نمود؛ بی‌آنکه سایر ادلهٔ هم‌تراز را لحاظ کرده باشیم. در همین راستا، شهید صدر اعلی الله مقامه بر مبنای «و أمرهم شوری بینهم» نظریهٔ خلافت انسان را مطرح نموده‌اند و حال آنکه سایر ادله را اگر مورد بررسی قرار دهیم اینگونه برداشت، مورد خدشه قرار خواهد گرفت. یک نمونه، توجه به آیه ۳۶ سورهٔ احزاب است که بیان می‌کند: «وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُمِئِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ». بر مبنای این آیه باید گفت که چه نسبتی میان «امرهم» در آیهٔ نخست و «امرهم» در آیهٔ دوم برقرار است؟ آیا اساساً ماهیت امر در «و امرهم شوری بینهم» با امر «قضی الله و رسوله امرأ» یکی است یا مختلف است؟ از این‌رو است که توجه به منظومهٔ ادله در طراحی ساختار یک نظریه اثرگذار است.

طرح اشکالات وارد بر توجیه حضور اکثریت در نظریهٔ نصب

آیت الله سعدی بیان نمودند که توجیه حضور رأی اکثریت در نظریهٔ نصب بیان نمودند که اینکه ما بگوییم اکثریت در نظریهٔ نصب جایگاهی دارد اشکالی نخواهد داشت. با این توضیح که اکثریت در نظریهٔ نصب با متناظر آن در نظریهٔ نخب یک تفاوت جوهری و ذاتی دارد و آن اینکه

دکتر کدخدایی در اولین جلسه شورای علمی «همایش ملی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای» مطرح کرد:

آزادی به عنوان یکی از شعارهای اصلی نظام، باید مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری بازخوانی شود

دکتر کدخدایی، رییس همایش ملی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مد ظله العالی) که در اولین جلسه شورای علمی این همایش سخن می‌گفت، ضمن تبریک ایام خجسته ماه مبارک رجب و سالروز میلاد مبارک امیرالمؤمنین، حضرت امام علی علیه السلام، به تبیین چرایی برگزاری این همایش پرداخت و گفت: آزادی به عنوان یکی از شعارهای مبنایی و اصلی انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران مطرح بوده است اما این آزادی به درستی بازخوانی و بازیابی نشده است و لازم است به عنوان یکی از شعارهای اصلی نظام، مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری بازخوانی شود و نگاه بلند و رویکرد مترقی ایشان در زمینه آزادی تبیین شود و مهم‌تر از اینها، بازخوانی نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران با محوریت حقوق ملت و آزادی‌های مشروع است که در این عرصه ما مدعی هستیم، هم قانون اساسی ما در این زمینه مدعی است، هم نظام اسلامی و هم موازین اسلامی، اما هیچگاه نتوانسته‌ایم آن را به خوبی تبیین کنیم.

آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مد ظله‌العالی) افزود: بحث اندیشه‌های مقام معظم رهبری (مد ظله‌العالی) یکی از موضوعاتی بوده است که مخصوصاً در این سه دهه اخیر کمتر به آن پرداخته شده است، البته مراکز مختلفی در حوزه اندیشه‌های کارهایی انجام داده‌اند، برخی از افراد نیز با ظرفیت‌های شخصی اقداماتی در تبیین اندیشه‌های ایشان انجام داده‌اند، اما لازم است با همکاری اساتید و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف، این اندیشه‌ها که بسیاری از آنها به نظر من پنهان است بازبایی، بازگویی شود و تبیین شود، زیرا مقام معظم رهبری فارغ از جایگاه سیاسی و دینی که دارند، به عنوان یک اندیشمند بزرگ اسلامی شناخته می‌شوند که از اندیشه‌های سترگ و نظرات بلندی

دکتر کدخدایی در ادامه با اشاره به اینکه گاهی در اظهارنظرهایی که در حوزه آزادی‌ها نسبت به نظام جمهوری اسلامی ایران صورت می‌گیرد شاهد کم‌لطفی‌هایی هستیم، افزود: البته کسب منکر برخی اشکالات نیست اما واقعیت این است که در حوزه حقوق ملت و آزادی‌ها شرایط کشور بعد از انقلاب اسلامی قابل مقایسه با دوره طاغوت نیست، اما دستاوردهای بلندی که نظام جمهوری اسلامی در سایه موازین اسلامی، نظرات بلند حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در جایگاه رهبری نظام داشته است به درستی تبیین نشده است.

رییس همایش ملی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت

کوچک در راه تبیین اندیشه‌های بزرگ مقام معظم رهبری (مد ظله‌العالی) برداریم و در تاریخ ۱۲ آذرماه سال آینده نیز همایش اصلی برگزار شود.

دکتر کدخدایی سپس اهداف برگزاری این همایش را بازخوانی اندیشه و سیره حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه حقوق ملت و آزادی‌های مشروع؛ ترسیم نظام مطلوب حقوق ملت و آزادی‌های مشروع مبتنی بر این اندیشه‌ها؛ تضمین و صیانت از حقوق ملت و آزادی‌های مشروع و چگونگی ارتقاء آن بر اساس آراء و اندیشه‌های حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)؛ گفتمان‌سازی در سطح نخبگان، مدیران و مسئولان مبتنی بر این اندیشه‌ها؛ زمینه‌سازی برای قانونگذاری مطلوب در زمینه آزادی‌های سیاسی اجتماعی مبتنی بر اندیشه‌های حضرت آیت‌الله‌العظمی

برخوردارند که این نظرات باید برای مخصوصاً نسل جوان و همچنین خیلی از صاحب‌نظران تبیین شود و مخصوصاً لازم است کسانی که در حوزه‌های اجرایی مسئولیت‌هایی دارند با آشنایی با این نظرات و اندیشه‌ها، آن‌ها را به کار بگیرند.

عضو حقوقدان و رییس پژوهشکده شورای نگهبان با اشاره به اینکه با پیشنهاد موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی قرار شده است با همکاری پژوهشکده شورای نگهبان، همایش ملی حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مد ظله‌العالی) برگزار شود افزود: در روز ۱۲ آذرماه امسال پیش‌همایش افتتاحیه برگزار شد و ان‌شاءالله با همکاری شما بزرگواران که مفتخر هستیم به عنوان شورای علمی در کنار شما هستیم، قدم‌هایی هرچند

حقوقی»، «سازوکارها و الزامات تأمین و تضمین حقوق ملت و آزادی‌های مشروع» و «دستاوردهای نظام جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق ملت و آزادی‌های مشروع» برشمرد.

گفتنی است در ادامه جلسه هریک از اعضای شورای علمی همایش به اظهارنظر درباره موضوع و محورهای همایش پرداختند و پیشنهادهایی درباره چگونگی برگزاری همایش ارائه دادند.

خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و همچنین تقویت منظومه اندیشگانی انقلاب اسلامی در مقوله آزادی برشمرد.

وی در ادامه دکتر هادی طحان نظیف را به عنوان دبیر شورای علمی و دکتر محمدرضا فارسیان را به عنوان دبیر اجرایی همایش معرفی کرد و محورهای همایش را «مفهوم، مبانی و چارچوب‌های حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در نظام جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با سایر نظام‌های

در کرسی ترویجی «چهارچوب تدوین پیوست عدالت در قانونگذاری» مطرح شد؛

نظریان مفید: نگاه صرفاً اقتصادی به عدالت یک خطای شناختی است

خاندوزی: اتخاذ تصمیم اقتصادی عدالت محور نیازمند ساختار کلی نظام اقتصادی عادلانه است

حکمت نیا: شکل‌گیری نظریه عدالت نیازمند حل تزاجمات میان حقوق، ارزش‌ها و کمبود منابع است

اشاره: بیست‌وهشتمین کرسی ترویجی پژوهشکده شورای نگهبان با مشارکت شورای عالی انقلاب فرهنگی و با موضوع «چهارچوب تدوین پیوست عدالت در قانونگذاری» با ارائه دکتر محمد تقی نظریان مفید، مدیر گروه پیشرفت و عدالت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و نقد دکتر محمود حکمت‌نیا، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و دکتر سید احسان خاندوزی، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی (ره)، در این پژوهشکده برگزار شد. در این جلسه، آیت الله سعیدی با اشاره به خلاصه مطالب جلسات پیشین، بر این نکته تأکید نمودند که قصد ایشان از ارائه مطالب در این جلسات، «طراحی ساختار قدرت در قانون اساسی جمهوری اسلامی» است که در مراحل کسب قدرت، کاربست قدرت و نهادسازی مبتنی بر قدرت، پایش و کنترل قدرت پیگیری خواهد شد. در زیر گزارشی از این جلسه را می‌خوانید.

منظر عدالت بررسی شود و قوانین از منظر فلسفی نیز استنتاج شوند.

دکتر نظریان مفید سپس به موضوع تبعیض‌ها و برابری‌ها پرداخت و گفت: برابری در عدالت نقش دارد، اما نباید ساده انگاشته شود. انواع مختلفی از برابری وجود دارد که شامل برابری تمهیدی، برابری فرآیندی، برابری در نتیجه و برابری چشم‌انداز است.

وی در خاتمه درباره مردمی بودن نیز با اشاره به آیه «لیقوم الناس بالقسط» افزود: سیاستی که نتواند همراهی مردم را جلب کند، تهی از عدالت است. مردمی بودن سیاست نیز باید در چهار محور «از مردم، با مردم، برای مردم و مقابل چشم مردم» بررسی می‌شود.

اولین ناقد این کرسی ترویجی دکتر سید احسان خاندوزی، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی (ره) بود که به

دکتر نظریان مفید، مدیر گروه پیشرفت و عدالت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی که در این نشست به عنوان ارائه‌کننده درباره منطق پیوست عدالت در قانونگذاری سخن می‌گفت به ارائه نتایج پژوهش خود در زمینه «پیوست عدالت» و اهمیت آن در سیاست‌گذاری پرداخت و گفت: این پیوست مانند یک اسکنر عمل می‌کند که نقاط بحرانی طرح‌ها و لوایح را از منظر عدالت شناسایی می‌کند. هدف اصلی، شناسایی گلوگاه‌هایی است که سیاست‌ها را از مسیر عدالت دور می‌کنند.

وی تأکید کرد: نگاه صرفاً اقتصادی به عدالت یک خطای شناختی است و ابعاد موضوعی عدالت باید در هفت سرفصل مورد بررسی قرار گیرد: ثروت، قدرت، فرصت‌ها، منزلت اجتماعی، دانش، اطلاعات و سلامت. این موارد، حوزه‌هایی هستند که در آن‌ها تعارضات اجتماعی به وجود می‌آید و نظریه عدالت برای رفع این اختلافات ضروری است. قوانین باید از منظر این هفت موضوع بررسی بشوند تا بتوان آثار کامل آن‌ها را ارزیابی کرد.

مدیر گروه پیشرفت و عدالت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی افزود: قوانین دارای ارزش‌هایی هستند که در مقام عمل ممکن است با هم در تضاد باشند، اما عدالت به عنوان بالاترین ارزش، باید در فرآیند قانون‌گذاری حق و تئو داشته باشد و تمام مراحل اجرای سیاست باید از

به عدالت اجتماعی تبیین شود زیرا مباحث نظری عدالت دامنه گسترده‌ای دارد و سیاست‌گذار نمی‌تواند نسبت به اتخاذ قرائت خود از آن میان بی‌تفاوت باشد، افزود: بدون یک سند مرجع که چگونگی تهیه پیوست عدالت با ارائه رویکرد مختار نظام اسلامی را بیان کرده باشد، نمی‌توان نتیجه مطلوب را گرفت. رویکرد منتخب در عدالت باید فراتر از کلی‌گویی‌هایی مانند رفع فقر و ایجاد فرصت‌های برابر، دیدگاه نظام را به طور واضح در مورد عدالت بیان نماید، لذا کارهایی مثل اینکه گزارش داده شود ضریب جینی چقدر تغییر کرده، کافی نیست. همچنین، لازم است این رویکرد با دیدگاه‌های دیگر متمایز شود. در این راستا، باید توجه داشت که هدف عدالت اسلامی، برابری در نتیجه نهایی نیست، بلکه برخورداری عادلانه است.

دکتر خاندوزی در ادامه، دو رویکرد برای تهیه پیوست عدالت را مطرح کرد؛ یک رویکرد، رویکرد نظری است که بر مبنای نظری و ارتباط سیاست با تئوری‌های اقتصادی و عدالت استوار است. در این رویکرد، سیاست‌گذار به دنبال یافتن ریشه‌های نظری یک سیاست و ارتباط آن با مبانی عدالت است. رویکرد دیگر رویکرد تطبیقی است. این رویکرد به مقایسه وضعیت موجود با وضعیت پس از اجرای سیاست و میزان نزدیک شدن به عدالت می‌پردازد. در این رویکرد، تمرکز

موضوع عدالت در سیاست‌گذاری پرداخته و چالش‌ها و راهکارهای عملیاتی‌سازی آن را بررسی کرد.

وی با استناد به فرمایشات حضرت امیرالمؤمنین (ع)، عدالت را سیاستگذار فراگیر توصیف کرد که استقرار آن موجب قرار گرفتن امور در جایگاه شایسته خود می‌شود و با اشاره به اینکه پیوست عدالت توسط رهبر معظم انقلاب در دیدار با هیئت دولت شهید رئیسی مطرح شد اضافه کرد: به نظر می‌رسد که در فرآیند سیاست‌گذاری، توجه کافی به این مهم نشده و سیاست‌گذاران به درک اجمالی و ذهنی از عدالت بسنده کرده‌اند و این امر، ضرورت توجه به جزئیات و شاخص‌سازی در موضوع عدالت را دوچندان می‌کند.

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی (ره) سپس با تأکید بر اینکه به منظور عملیاتی‌سازی عدالت در سیاست‌گذاری، ابتدا باید رویکردی مشخص و مدون نسبت

را نمونه‌ای از تصمیمات غیر عادلانه به خاطر ساختار ناعادلانه فعلی دانست و اضافه کرد: ساختار نامناسب نظام بانکی و عدم شفافیت در خلق پول، منجر به اتخاذ تصمیمات ناعادلانه در پایین دست می شود.

دومین ناقد کرسی ترویجی «چهارچوب تدوین پیوست عدالت در قانونگذاری»، دکتر محمود حکمت‌نیا، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی بود که ضمن قدردانی از تلاش‌های دکتر نظریان در زمینه عدالت، مباحث مطرح شده هم بسیار مهم و هم نگران‌کننده دانست و با ابراز نگرانی از ساده‌انگاری در مثال‌ها، بر لزوم توجه به جزئیات در موضوعاتی نظیر تأمین اجتماعی و سلامت تأکید کرد.

وی همچنین با اشاره به آیه «لقد ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الکتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط»، بحث عقلانیت را مطرح کرده و با استناد به کتاب «نبرد من» هیتلر، افزود: برای اصلاح یک کشور، به یک تئوری روشن و قدرتی برای عملیاتی کردن آن نیاز است. همچنین باید در نظر داشت که «قسط» را به معنای عدل دیدنی که مردم آن را احساس می‌کنند، تعریف کرد. مثال‌هایی که در پژوهش آقای نظریان آمده است، مثل تأمین اجتماعی بحث‌هایی بسیار عمیق دارد که تا زمانی که حل نشود، با فرآیندی کردن کار دردی درمان نخواهد شد.

بر نتایج ملموس و عملی سیاست است و به جای بررسی تئوریک، به دنبال سنجش تأثیر سیاست بر وضعیت عدالت در جامعه است.

وی با اشاره به کتاب «ایده عدالت» آمارتیا سن، رویکرد تطبیقی را برای سنجش میزان عدالت در سیاست‌ها مناسب‌تر از ایده جان رالز دانست و افزود: رالز با رویکردی استعلایی از اینکه عدل چیست شروع می‌کرد تا برسد به جامعه، اما سن به سیاق منطقیون لازم نمی‌دانست که استنتاج شود، با معیارهایی برای سنجش وضع فعلی نسبت به وضعیتی که سیاست رقم می‌زند، می‌تواند حتی بدون یک نظریه بنیادین هم عدالت را رقم بزند. این رویکرد عملی‌تر است؛ زیرا بدون ورود به مناقشات عمیق نظری، به نتایج ملموس‌تری دست می‌یابد.

وزیر امور اقتصادی و دارایی دولت سیزدهم سپس با تأکید بر اهمیت ساختار نظام اقتصادی و اینکه ساختار کلی نظام اقتصادی کشور باید عادلانه باشد و پیوست عدالت باید منوط باشد به پیش‌بینی ساختاری اجمالاً عادلانه، افزود: اگر این ساختار عادلانه نباشد، سیاست‌های پایین‌دست نیز نمی‌توانند به عدالت منجر شوند.

دکتر خاندوزی در خاتمه به موضوع خلق پول توسط بانک مرکزی برای نجات بانک‌های ناتراز اشاره کرد و آن

سلامتی چیست؟» خاطرنشان کرد: همچنین، سؤالاتی مانند حق دسترسی به سلامت و تضاد آن با پیشرفت اقتصادی مطرح است و در مورد توزیع دارو در شرایط کمبود، باید به این موضوع پرداخت که چگونه باید بین نیاز افراد و محدودیت منابع تعادل برقرار کرد؟

دکتر حکمت‌نیا سپس با اشاره به اینکه اتخاذ موضع در مورد ارزش‌ها اهمیت دارد به طرح سؤالاتی مبنایی مانند اینکه مفهوم ارزش چیست؟ آیا ارزش جهت ذهن را عوض می‌کند؟ آیا در ذهن داوری را عوض می‌کند؟ انتخاب منابع را عوض می‌کند؟ ارزش در معیارهای قانونی چه وضعیتی دارد و نسبتش با قانون چیست؟ حمایت از ارزش آیا کیفری است یا جوری دیگر؟ اضافه کرد: ارزش‌ها را نمی‌توان مفروغ گرفت.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در خاتمه با اشاره به اینکه مسئله دیگر این است که غایت در قانون‌گذاری را باید در نظر گرفت به نحوی که مصوبات باید در راستای حقوق، ارزش‌ها و غایات باشند افزود: نظریه عدالت زمانی شکل می‌گیرد که تضاحمت میان حقوق، ارزش‌ها و کمبود منابع حل شود، مثلاً می‌خواهید بانک‌ها را سامان بدهید، باید مالکیت را روشن کرده باشید، رقابت را روشن کنید تا سوء رقابت بین دولت و بخش خصوصی نشود. مشخص کردن این موارد، خودش مسئله‌ساز است.

دکتر حکمت‌نیا افزود: قانون یک مبنای فلسفی دارد و یک مبنای تمدنی. فرآیند قانون‌گذاری برای حل مشکلات باید مشخص شود که از کجا شروع می‌شود و نظریه عدالت در این فرآیند باید جایگاه مشخصی داشته باشد. آن مشکل چیست که برای آن قانون‌گذاری می‌کنیم؟ در واقع، قانون‌گذاری باید از مسئله آغاز شود و در چارچوب حقوق و اصول جمهوری اسلامی ایران پیش رود.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در ادامه با اشاره به اینکه در نظام قانونی، حقوق پایه ملت باید مفروض دانسته شود و برای آن هزینه کرد، نه برعکس اضافه کرد: باید یک نظریه پایه داشته باشیم که بگوید حقوق مردم چیست و باید مشخص بشود که نسبت دولت جمهوری اسلامی ایران با هر یک از حق‌ها که در اصل ۳ قانون اساسی آمده است چیست.

وی با اشاره به پیچیدگی مفهوم حقوق پایه، با طرح این سؤال که «نسبت دولت با حق

دکتر کدخدایی در جلسه شرح اصل ششم قانون اساسی مطرح کرد:

جرم‌انگاری عدم مشارکت انتخاباتی صحیح نیست

اشاره: در ادامه سلسله جلسات شرح مبسوط قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلسه بررسی نهایی شرح مبسوط اصل ۶ قانون اساسی که به موضوع نقش آراء عمومی در اداره امور کشور اختصاص دارد در پژوهشکده شورای نگهبان برگزار شد.

وی با اتکا بر این مفهوم که اساس ساختار جمهوری اسلامی ایران قدرتی مردم پایه است، لذا می‌بایست در همه جوانب حاکمیتی از سرمایه اجتماعی بهره برد و ملت را در امور جاری حکمرانی وارد کرد، افزود: تمرکز صرف بر انتخابات به عنوان مهم‌ترین جلوه دخالت در امر حکمرانی، شایسته نظام سیاسی ایران

در این جلسه علیرضا نصرالهی، پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان، به تحلیل ابعاد متعددی از اصل ۶ قانون اساسی پرداخت که از جمله محورهای پر اهمیت طرح‌شده موضوعاتی همچون «مفهوم اصلی اتکا به آرای مردمی»، «ضمانت اجرا در استناد به اصل شش» و «قابلیت ابطال مصوبات غیرمنتظره» بودند.

نخواهد بود و می‌بایست در مراتب دیگر قوانین عادی برای استفاده از نظرات مردمی بهره برد.

نصراللهی همچنین این نظر را مطرح کرد که در مورد تعارض بعضی از تصمیمات حاکمیتی اتخاذ شده توسط مدیران ارشد کشور با خواسته جامعه، می‌بایست حدود مشخصی تکلیف شود که در صورت عدم پذیرش جامعه، آن تصمیم مأخوذه قابلیت ملغی و یا ابطال را دارا باشد.

از همه‌پرسی و انتخابات، مانند امر به معروف و نهی از منکر نیز جزو موارد فوق‌الذکر بود.

در ادامه جلسه ارائه کننده موضوع ضمن تشکر از دقت نظر حاضران، درباره مطالب مطرح شده توضیحاتی داد و افزود قطعاً به‌کارگیری این نظرات در تکمیل شدن مطالب مؤثر خواهد بود.

سپس دکتر کدخدایی، عضو حقوقدان و رییس پژوهشکده شورای نگهبان در خاتمه جلسه ضمن جمع‌بندی مطالب مطرح شده، با ذکر این نکته که برخی از اصول ماهیت اساسی و اصولی دارند، همچون نقش حضور مردم و اهمیت حضور آن‌ها، افزود: با توجه به سیره ما در تربیت و اداره جامعه، نظر مردم الزام‌آور است.

دکتر کدخدایی در ادامه درباره مشارکت به عنوان تکلیف اجتماعی و امکان

در ادامه جلسه، سایر کارشناسان و پژوهشگران حاضر در جلسه درباره این پژوهش اظهار نظر کردند. قائلین به دیدگاه فوق با استناد به ایفای نقش مؤثر نهادهای مردم پایه، به گسترش اختیارات نهادهای خصوصی و مردمی در امور اجرایی و تصمیم‌گیری با توجه به ادله موجود پرداختند. در مقابل، نگاه دیگر مبتنی بر متن اصل ششم بر این باور بود که چنین ساختار در حقیقت باید منطبق با قدرت متمرکز در رأس باشد که در بخش‌هایی این مهم مغفول واقع شده است.

اعتقاد به نظام یکپارچه و تمرکز بر قدرت اصلی حاکمیت به منظور حفظ نظم و تعالی سیستم، از دیگر موارد مطرح شده توسط پژوهشگران حاضر در جلسه بود. همچنین عواملی چون آسیب‌شناسی صحیح و عدم درگیر شدن در عوام‌گرایی و جلوه‌های دیگر مشارکت مردمی غیر

تاکنون بیش از ۷۱ اصل قانون اساسی در این سلسله جلسات بررسی شده است که پس از اتمام فرآیند در قالب کتاب «شرح قانون اساسی» توسط پژوهشکده شورای نگهبان منتشر خواهد شد و در اختیار جامعه حقوقی کشور قرار خواهد گرفت.

جرمانگاری در صورت عدم مشارکت افزود: قانونگذار باید به دنبال راهکارهای دیگری برای جذب آرای مردم برود. آنچه که در اصل ششم قانون اساسی به آن پرداخته شده است و محل بحث است، همه‌پرسی و انتخابات است.

رئیس پژوهشکده شورای نگهبان در پایان گفت: با توجه به شأن قانون اساسی به نظر می‌رسد طرح ایرادات انتخاباتی و موارد تشویقی و تنبیهی آن در این جایگاه کار صحیحی نیست.

گفتنی است شرح مبسوط قانون اساسی از جمله رخدادهای علمی پژوهشکده شورای نگهبان است که در آن پژوهشگران این پژوهشکده ضمن بررسی ابعاد مختلف اصول قانون اساسی، به واکاوی کلیه ظرفیت‌های نهفته در این اصول که می‌تواند باعث اثربخشی، رفع ابهام و ارتقاء نظام حقوق عمومی کشور شود می‌پردازند.

در مراسم امضای تفاهم نامه همکاری پژوهشکده شورای نگهبان و سازمان ملی هوش مصنوعی مطرح شد:

دکتر کدخدایی: هوش مصنوعی می تواند در وظایف نظارتی شورای نگهبان مؤثر باشد

دکتر سرافراز: در زمینه هوش مصنوعی باید یک کشور فناور باشیم نه صرفاً بهره بردار

اشاره: به منظور تحقق اهدافی از جمله گسترش ارتباطات فعال و مؤثر پژوهشکده و مرکز در حوزه بهره برداری از هوش مصنوعی در فعالیتهای پژوهشکده شورای نگهبان و نیز استفاده بهینه از امکانات، تجهیزات و ظرفیتهای طرفین در جهت تنظیم گری هوش مصنوعی، تفاهمنامه همکاری بین پژوهشکده شورای نگهبان و مرکز ملی هوش مصنوعی ایران امضا شد.

حوزه‌های تخصصی و فنی را دارد موضوعاً دگرگون می‌کند به جای خود، اما نگاهی که الان دارد به وجود می‌آید این است که هوش مصنوعی دارد روابط اجتماعی را هم تغییر می‌دهد.

رییس پژوهشکده شورای نگهبان افزود: فناوری‌های جدید فاصله‌ها را کاهش می‌دهد، ارتباطات را گسترده‌تر می‌کند و همچنین ارتباطات، بدون مدیریت بالاسری که دولت‌ها بودند پیش می‌رود و افراد با هم ارتباط دارند، ضمن اینکه افراد تولیدکننده هستند و کنشگر واقعی هستند.

این عضو حقوقدان شورای نگهبان سپس ضمن تأکید بر اینکه ظرف ۱۰ سال آینده تحولات عظیمی در این حوزه اتفاق می‌افتد که همه عرصه‌های زندگی شخصی، اجتماعی، روابط سیاسی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد که باید به فکر آن باشیم، اضافه کرد: ما نیز هم باید بتوانیم از پیشرفت‌های فنی که بر اساس این تحولات اتفاق می‌افتد استفاده کنیم و هم در موضوعات سیاسی و اجتماعی عقب نمانیم.

دکتر کدخدایی در خاتمه درباره زمینه‌های همکاری پژوهشکده شورای نگهبان و مرکز ملی هوش مصنوعی ایران در حوزه وظایف شورای نگهبان گفت: در شورای نگهبان نظارت بر تقنین را داریم که نظارت شورای

در نشستی که با حضور دکتر کدخدایی، عضو حقوقدان و رییس پژوهشکده شورای نگهبان و دکتر محمدسعید سرافراز، دبیر شورا و رییس سازمان ملی هوش مصنوعی ایران در محل پژوهشکده شورای نگهبان برگزار شد، درباره چگونگی همکاری این دو مجموعه علمی تبادل نظر شد و تفاهمنامه همکاری بین این دو مجموعه امضا شد.

در این جلسه ابتدا دکتر فتاحی، قائم مقام پژوهشکده شورای نگهبان گزارشی از اقدامات صورت گرفته در جهت تعامل پژوهشکده شورای نگهبان و سازمان ملی هوش مصنوعی ایران ارائه داد و گفت: در چند ماه گذشته همکاری و تعامل بین دو مجموعه در جریان بوده است اما به منظور تعیین سیاست‌های کلی همکاری، ایجاد ارتباط وثیق‌تر و همچنین تبدیل این توافقات به یک برنامه عملیاتی، لازم بود تفاهمنامه‌ای بین دو مجموعه امضا شود که الحمدلله امروز با امضای این تفاهمنامه این روند تکمیل خواهد شد.

در ادامه این جلسه دکتر کدخدایی، عضو حقوقدان و رییس پژوهشکده شورای نگهبان، ضمن خیرمقدم به رییس سازمان ملی هوش مصنوعی ایران و دیگر حاضران در جلسه، گفت: هوش مصنوعی و اصولاً تحولات فناوری که دارد در دنیا اتفاق می‌افتد هم سرعتش و هم وسعتش به گونه است که دارد تحولات دیگری را در عرصه‌های مختلف رقم می‌زند، اینکه

در ادامه جلسه، دکتر محمدسعید سرافراز، دبیر شورا و رییس سازمان ملی هوش مصنوعی ایران گفت: فناوری هوش مصنوعی، به نظر می‌رسد اگر بخواهیم مقایسه کنیم، با اتفاقاتی که در عصر انقلاب صنعتی افتاد، به جهت حجم تاثیرگذاری قابل مقایسه است، آنجا بشر تلاش کرد قابلیت‌های فیزیکی موجودات زنده را شبیه‌سازی کند و این اتفاق باعث ایجاد فاصله جدی در بین کشورها شد، اصطلاحاً قطب شمال و جنوبی در جهان شکل گرفت؛ کشورهایایی شدند دارندگان فناوری و اصطلاحاً کشورهای صنعتی و کشورهایایی شدند بهره‌برداران فناوری. خب فاصله‌ها جدی شد، اقتصادها متفاوت شد و موقعیت‌های سیاسی جابه‌جا شد. الان هم بشر دارد تلاش می‌کند که قابلیت ذهنی موجود

نگهبان بر مصوبات مجلس است و حوزه انتخابات هم می‌تواند از موضوعاتی باشد که بتوانیم در چارچوب مباحث هوش مصنوعی کمک‌هایی را دریافت کنیم. در این دو زمینه که شورای نگهبان وظیفه قانون اساسی دارد به نظر می‌رسد فناوری‌های جدید و مشخصاً هوش مصنوعی می‌تواند کمک‌هایی بکند به ما و ما با توجه به حضور همکاران جوان و علاقه‌مند در پژوهش‌کننده شورای نگهبان که با این مباحث آشنایی دارند و در این حوزه پژوهش‌هایی هم داشته‌اند باید ببینیم در این دو حوزه خاص چه کمکی از سازمان مرکز ملی هوش مصنوعی ایران می‌توانیم بگیریم که به عملکرد بهتر شورای نگهبان کمک کند، هم در سرعت و هم در کیفیت و دقت و ان‌شاءالله نظارت منطبق با قانون اساسی را با به‌کارگیری فناوری‌های جدید اعمال کنیم.

می‌رسید در کشور باید برنامه منسجمی حول فن‌آورد شدن و نه صرفاً بهره‌بردار بودن در این حوزه شکل بگیرد که این نیازمند توجه و تمرکز است.

دکتر سرافراز سپس با اشاره به اینکه امروز توجه به موضوع هوش مصنوعی در کشور اتفاق افتاده است، اما این توجه بخش مهمی از آن در حوزه کاربردی شکل گرفته است و البته ما هرچقدر در بخش بهره‌برداری سریع‌تر از توسعه لایه‌های عمیق فناورانه پیش برویم وابستگی‌مان بیشتر خواهد شد، اضافه کرد: پیش‌بینی این است که تا ۴۰ درصد مشاغل دنیا تحت تأثیر هوش مصنوعی قرار بگیرد و خیلی از کارها در آینده توسط ماشین انجام خواهد شد و این موضوع باعث می‌شود همه جا فکر کنند چه استفاده‌ای می‌شود از هوش مصنوعی کرد.

رییس سازمان ملی هوش مصنوعی ایران در خاتمه درباره زمینه‌های همکاری سازمان ملی هوش مصنوعی ایران و پژوهشکده شورای نگهبان گفت: هم سازمان ملی هوش مصنوعی ایران می‌تواند با ابزار هوش مصنوعی به کمک پژوهشکده و شورای نگهبان بیاید و از سویی پژوهشکده و شورای نگهبان می‌توانند به کمک توسعه هوش مصنوعی در کشور بیایند.

زنده که در رأسش خود انسان است را در واقع شبیه‌سازی کند و کاملاً هم پیش‌بینی می‌شود که این دو قطبی یعنی قطب شمال و جنوب فناوری مجدداً اتفاق خواهد افتاد.

رییس سازمان ملی هوش مصنوعی ایران در ادامه با تأکید بر اینکه به صورت پیش‌فرض، کشور ما هم لاجرم به سمت بهره‌برداری از این فناوری خواهد رفت، چون کیفیت و دقت و سرعت را افزایش می‌دهد و هزینه‌ها را کاهش می‌دهد، افزود: نگرانی‌ای که امروز در کشور وجود دارد و مقام معظم رهبری هم به درستی بر آن دست گذاشتند به چند موضوع برمی‌گردد که یکی این است که ما در این حوزه صرفاً بهره‌بردار باشیم که نگران‌کننده است و باید درباره آن فکر کنیم و به نظر می‌رسد نقاطی هست که مبتننی بر آن صرفاً بهره‌بردار نباشیم. این بود که به نظر

حجت الاسلام سخاوتیان در نشست موضوع بنیان‌های فلسفی هوش مصنوعی مطرح کرد:

از ابن سینا تا تورینگ؛ فیلسوفان و دانشمندان که مسیر هوش مصنوعی را شکل دادند

اشاره: پنجمین نشست از سلسله نشست‌های هوش مصنوعی و حقوق اساسی با موضوع بنیان‌های فلسفی هوش مصنوعی مورخ ۷ بهمن ماه ۱۴۰۳ با حضور پژوهشگران و عموم علاقه‌مندان در پژوهشکده شورای نگهبان برگزار شد. در این نشست زیربنای فلسفی و نظری هوش مصنوعی توسط حجت‌الاسلام سید امیر سخاوتیان، عضو هیئت‌علمی دانشگاه آزاد و معاون علمی ستاد راهبری فناوری‌های هوشمند حوزه‌های علمیه مورد بررسی قرار گرفت.

(ماهیت)، چرایی (علت) و چگونگی (کیفیت). همچنین در مقام تعریف فلسفه فناوری، آن را تبیین سیر آرچه (Arche) تا تخته (techne) دانست. منظور از

سخاوتیان در باب مسائل چهارگانه فلسفه این‌گونه بیان داشت که فلسفه بدنبال پاسخ به چهار پرسش اصلی است: پرسش از هستی (وجود پدیده)، چیستی

از نگاه این عضو هیئت‌علمی، ابعاد فلسفی هوش مصنوعی را می‌توان به سه دسته فلسفه پیشینی هوش مصنوعی، فلسفه پسینی هوش مصنوعی و فلسفه تولیدی هوش مصنوعی تقسیم کرد. یک زمان یک پدیده در لحظه ایجاد و پدید آمدن مورد توجه قرار می‌گیرد که فلسفه پیشینی متولی این توجه است.

آرخبه همان ریشه‌ها و مبانی و منظور از تخبه همان فناوری است. در این حوزه موضوعی این مسئله دنبال می‌شود که فناوری و پدیده‌های فناورانه حاصل کدام مبانی نظری است. تمامی فناوری‌ها بدون استثنا ناشی از یک بنیان فلسفی هستند و به تعبیری ارزش بار هستند. ملاحظه آثار فیزیک‌دانانی همچون آینشتاین، بور، هایزنبرگ و مانند اینها حکایت از وجه پررنگ فلسفی آثار آنها دارد و همین وجوه است که تحولات علم فیزیک در قرن بیستم را رقم زد. از همین روست که نمی‌توان نسبت به فلسفه غفلت کرد. ضمن اشاره به رویکردهای اصلی چهارگانه در هوش مصنوعی یعنی رویکرد تورینگ، رویکرد شناختی، رویکرد تفکر منطقی و رویکرد عامل هوشمند خاطرنشان کرد که بدون توجه به ابعاد فلسفی هوش مصنوعی نمی‌توان به تحلیل این رویکردها و اتخاذ رویکرد مختار دست زد.

به روایت اتفاقات و رفتار افراد و فعالان این حوزه پرداخت بلکه می‌بایست به ابعاد پنهان آن نیز پرداخت. مثلاً یکی موضوعات مهم در بحث تاریخچه هوش مصنوعی بحث زمستان‌های هوش مصنوعی است، به این معنا که فعالان این حوزه از تداوم تلاش‌ها در این زمینه دلسرد شده‌اند. بررسی علل بروز این زمستان‌ها بیش از همه نیازمند تحلیل فلسفی است. متأسفانه در این زمینه در کشور ما فعالیت‌ها در لایه کاربرد متوقف شده و تبعات فلسفی مغفول واقع شده است. در فقدان همین تبعات فلسفی است که در بلندمدت بحران‌هایی ایجاد خواهد شد.

اما پس از گذشت مدتی از پدید آمدن یک پدیده، بحران‌هایی گریبان‌گیر آن می‌شود که در این مقطع نیز فیلسوف می‌تواند ضمن ورود، علل بروز بحران در این پدیده را تشخیص دهد. در این نوع دوم عمدتاً فلاسفه مؤخر از جامعه‌شناسان و اندیشمندان علوم اجتماعی ورود می‌کنند. ابعاد فلسفی هوش مصنوعی اما محدود به این نشده و ساحت سومی نیز در فلسفه هوش مصنوعی وجود دارد و آن فلسفه تولیدی هوش مصنوعی است. هوش مصنوعی در این مقام، خود تولید مفهوم می‌کند.

وی در مورد تاریخچه هوش مصنوعی خاطرنشان کرد که نباید در بحث تاریخچه

در هوش مصنوعی همه این عناصر به جز عنصر اخیر یعنی اذعان وجود دارد. فلذا در فقدان اذعان، ادراک نیز در هوش مصنوعی محقق نخواهد شد. در تمثیل اتاق چینی که فلاسفه غربی آن را مطرح کرده‌اند نیز به این نقیصه اشاره شده است. در گذشته اندیشمندانی همچون ابن سینا در مقام طرح مثالی برای گزاره بدون اذعان مثال طوطی را مطرح می‌کردند. یکی دو دهه قبل مثالی که در این زمینه مطرح می‌شد عمدتاً نوار موسیقی بود. دور از انتظار نیست اگر بیست سال آینده مثال هوش مصنوعی در این زمینه مطرح شود.

معاون علمی ستاد راهبری فناوری‌های هوشمند در ادامه به نقص در معادل‌یابی در فرایند ترجمه پرداخت. اینکه در بسیاری از موارد معادل‌های انتخاب شده در جریان ترجمه ناقص است و این نقص در ادامه به عدم تفاهم میان اندیشمندان در کشورهای مختلف می‌انجامد. برای مثال این نقص در مورد معادل‌یابی برای دو مفهوم Science و knowledge وجود دارد. در منطق ارسطویی علم به معنای معرفت یقینی است. پایین‌تر از یقین، اطمینان و ظن است. حال باید دید که Science که در زبان فارسی با علم معادل شده است آیا در معنای یقینی است یا خیر. این نقص در مورد ترجمه هوش مصنوعی نیز وجود دارد. عرب‌زبان معادل بهتری برای AI انتخاب کرده و آن معادل، «الذکاء الاصطناعی» است و نه «الذکاء المصنوعی». اصطلاح در باب افتعال و به معنای مطاوعه است. در حقیقت «AI» و «الذکاء الاصطناعی» هوشمندی است که از شما طلب صنع می‌کند، نه اینکه خود این هوشمندی مصنوعی باشد.

سخاووتیان با استناد به کتاب اشارات مرحوم ابن سینا، عناصر یک گزاره منطقی را برشمرد؛ بنابراین بیان یک گزاره منطقی گزاره‌ای خبری است که دارای موضوع، محمول، ربط و اذعان است.

زمانه؛

تاریخ حقوق اساسی ایران

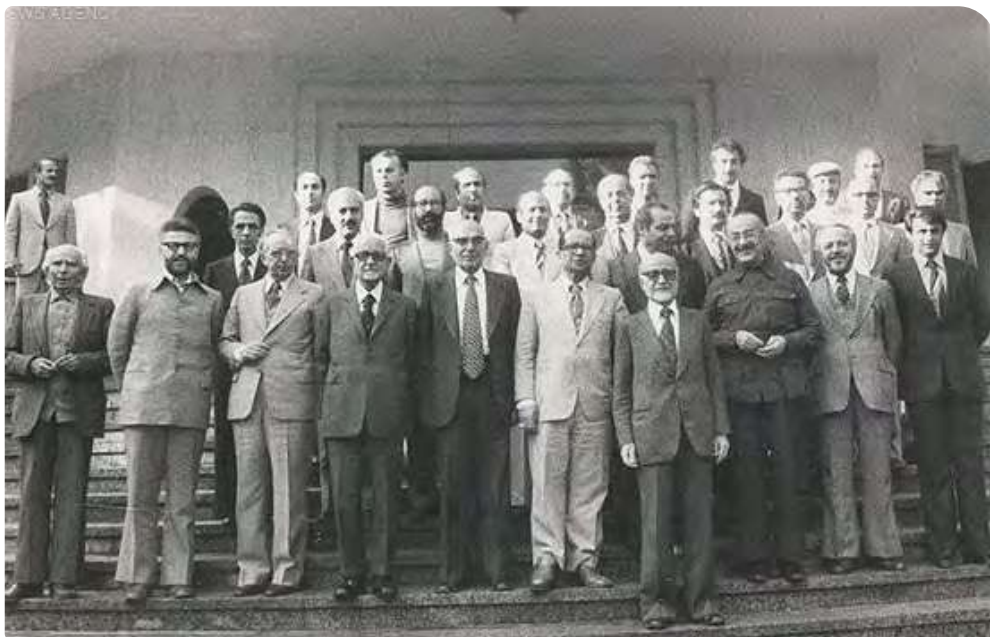
قسمت چهارم

دولت موقت؛ پلی میان انقلاب و جمهوری اسلامی

دکتر مهدی نورایی
عضو هیات علمی و مدیر گروه صلح مرکز تحقیقات و کرسی حقوق بشر دانشگاه شهید بهشتی (ره)

اصل تعیین وظایف در چهارچوب قدرت سیاسی و تفکیک آنها از هم و واگذاری وظایف همگون و متناسب به نهادها و سازمان‌ها از تمهیدات توزیع درست و خردمندانه قدرت است. حضرت امام قبل از پیروزی انقلاب اسلامی با وقوف به این امر ضمن غیرقانونی دانستن دولت بختیار و اعلام صریح این موضوع تا پیش از ورود به ایران برای جلوگیری از بروز هرج و مرج در کشور نسبت به خلع بختیار از سمت نخست وزیری و انتخاب جایگزینی برای ایشان اقدامی عملی انجام نمی‌دهند؛ اما پس از ورود به ایران وارد مرحله عملیاتی کردن جایگزینی دولتی به جای دولت بختیار می‌شوند.

برای خود قائل بودند، از میان گروه‌های اجتماعی و سیاسی آماده برای اداره امور اجرایی سه گروه عمده آمادگی بیشتری برای پذیرش مسئولیت دولت موقت داشتند گروه اول، موسوم به جبهه ملی بودند که ملی‌گرایی محض را ترویج می‌کردند و پایبندی چندانی به اسلام نشان نمی‌دادند این گروه رویکردی محافظه کارانه و سازشکارانه با رژیم مستقر داشتند در مخالفت با این رویکرد برخی اعضای جبهه ملی با خروج از آن جبهه ملی مذهبی‌ها را به راه انداختند؛ لذا گروه دومی بودند که به طور گسترده در عرصه جامعه فعالیت داشتند و بدین لحاظ شناخته شده بودند ملی مذهبی‌ها در ضمن پایبندی به اسلام تمایلات ملی‌گرایانه داشتند و به

بعد از آنکه امام در اولین سخنرانی خود در بدو ورود به ایران مجدداً به صورت علنی با تداوم نخست‌وزیری بختیار مخالفت می‌کنند شورای انقلاب اسلامی که به نوعی نقش مجلس شورا را در دوران پسا انقلاب ایفا می‌کرد می‌کوشد با معرفی شخص مناسبی از رهبران و فعالان جریان‌ات و احزاب فعال و مؤثر در روند پیروزی انقلاب اسلامی به امام دولت موقت را در دوره انتقالی مدیریت کند و گام دیگری در جهت تحقق اهداف انقلاب اسلامی بردارد. باتوجه به اینکه بسیاری از روحانیون نزدیک به امام و فعال در عرصه انقلاب اسلامی تمایلی به پذیرش مسئولیت‌های اجرایی نداشتند و نظر امام هم این‌گونه بود و بیشتر نقش نظارتی و هدایتی

حکم تشکیل دولت موقت به آقای مهدی بازرگان

بسم الله الرحمن الرحيم
جناب آقای مهندس مهدی بازرگان

بنا به پیشنهاد شورای انقلاب، بر حَسَب حق شرعی و حق قانونی ناشی از آرای اکثریت قاطع قریب به اتفاق ملت ایران که طی اجتماعات عظیم و تظاهرات وسیع و متعدد در سراسر ایران نسبت به رهبری جنبش ابراز شده است، و به موجب اعتمادی که به ایمان راسخ شما به مکتب مقدس اسلام و اطلاعی که از سوابقتان در مبارزات اسلامی و ملی دارم، جنابعالی را بدون در نظر گرفتن روابط حزبی و بستگی به گروهی خاص، مأمور تشکیل دولت موقت می‌نمایم تا ترتیب اداره امور مملکت و خصوصاً انجام رفراندم و رجوع به آرای عمومی ملت درباره تغییر نظام سیاسی کشور به جمهوری اسلامی و تشکیل مجلس مؤسسان از منتخبین مردم جهت تصویب قانون اساسی نظام جدید و انتخاب مجلس نمایندگان ملت بر طبق قانون اساسی جدید را بدهید.

مقتضی است که اعضای دولت موقت را هر چه زودتر با توجه به شرایطی که مشخص نموده‌ام تعیین و معرفی نمایید.

کارمندان دولت و ارتش و افراد ملت با دولت موقت شما همکاری کامل نموده و رعایت انضباط را برای وصول به اهداف مقدس انقلاب و سامان یافتن امور کشور خواهند نمود. موفقیت شما و دولت موقت را در این مرحله حساس تاریخی از خداوند متعال مسئلت می‌نمایم.

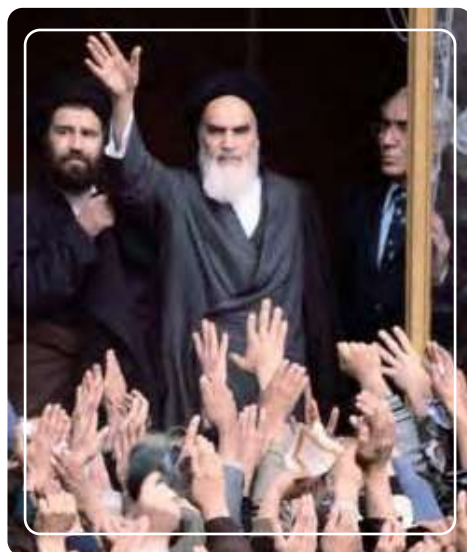
روح الله الموسوی الخمينی
۶ ربیع الاول ۱۳۹۹

عنوان گروهی میانه رو قلمداد گروه سوم که تندروترین گروه در میان گروههای سیاسی به شمار می‌رفتند و به مبارزه مسلحانه با رژیم پهلوی اعتقاد داشتند اعضای سازمان مجاهدین خلق بودند. اعضای سازمان مجاهدین خلق تفکر و رویکردی مارکسیستی داشتند. با توجه به بینش متفاوت سازمان مجاهدین خلق با رویکردهای اصیل اسلامی و از سوی دیگر رویکرد سازشکارانه و منفعلانه ملی گراها در برخورد با دولت مستقر و نظام، پیشین در میان گروههای فعال سیاسی اجتماعی تنها گروهی که در آن وضعیت از منظر برخی اعضای شورای انقلاب اسلامی بیش از همه برای اداره جامعه قابل اتکا به نظر می‌رسیدند ملی مذهبی‌ها بودند. از این جهت حضرت امام بنا به توصیه برخی اعضای شورای انقلاب اسلامی در تاریخ ۱۵ بهمن ۱۳۵۷ مهندس مهدی بازرگان را که یکی از رهبران این طیف بود و جنبه‌های مذهبی و سیاسی نسبتاً شناخته شده‌ای داشت برای تشکیل دولت موقت منصوب می‌کنند.

اهداف تشکیل دولت موقت

هدف اصلی از تشکیل دولت موقت توسط امام خمینی، آماده‌سازی شرایط برای تأسیس دولت انتقالی و فراهم کردن مقدمات برای برگزاری انتخابات و مطالعه و بررسی اوضاع کشور بود. دولت موقت پس از پیروزی انقلاب اسلامی به منظور انجام اصلاحات و تغییر نظام بر اساس اصول اسلامی تشکیل شد. یکی از وظایف مهم آن، برگزاری همه‌پرسی برای تعیین نوع نظام سیاسی (جمهوری اسلامی) بود. دولت موقت به دنبال ایجاد تغییرات در نظام اداری، اقتصادی و سیاسی کشور بود تا زمینه را برای استقرار نظام جمهوری اسلامی فراهم کند. همچنین، هدف این بود که با تکیه بر آرای عمومی مردم و از طریق قانون اساسی جدید، نظام جمهوری اسلامی را پایه‌گذاری کند.

وظایف و اختیارات دولت موقت

تعیین وظایف و تفکیک قوای سیاسی از جمله وظایف اصلی دولت موقت بود. این امر به منظور جلوگیری از تداخل وظایف و ایجاد ساختاری منظم برای اداره کشور انجام شد.

دولت موقت مسئولیت اداره کشور و زمینه سازی برای استقرار نظام جمهوری اسلامی را بر عهده داشت ۲. این مسئولیت شامل حفظ نظم و امنیت، ارائه خدمات عمومی و تلاش برای بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور بود.

یکی از مهم‌ترین وظایف دولت موقت، برگزاری انتخابات مجلس شورا و بررسی و تدوین قانون اساسی جدید بود ۳. این انتخابات به منظور تعیین نمایندگان مردم و تدوین قانون اساسی جدید بر اساس اصول اسلامی برگزار شد. دولت موقت به دنبال اصلاحات در ساختارها و سازمان‌های گوناگون اجرایی کشور بود ۴. هدف از این اصلاحات، ایجاد نظام اداری کارآمدتر و پاسخگوتر بود.

دولت موقت موظف بود با تکیه بر آرای عمومی مردم و از طریق قانون اساسی جدید، نظام جمهوری اسلامی را پایه گذاری کند، این امر از طریق برگزاری همه‌پرسی برای تعیین نوع نظام سیاسی و تدوین قانون اساسی جدید انجام شد.

استعفا و پایان کار دولت بازرگان

مسئله گروگانگیری در سفارت آمریکا یکی از عوامل اصلی استعفای دولت موقت بود. این حادثه باعث افزایش فشارهای سیاسی و اجتماعی بر دولت شد و دولت را در موقعیتی دشوار قرار داد.

علاوه بر مسئله گروگانگیری، اختلافات سیاسی نیز در استعفای دولت موقت نقش داشت. این اختلافات بین جناح‌های مختلف سیاسی و مذهبی در کشور وجود داشت و دولت را در تصمیم‌گیری‌ها با مشکل مواجه می‌کرد. دولت موقت در آبان ۱۳۵۸ استعفا داد.

دولت موقت در دوره فعالیت خود با چالش‌ها و موانع متعددی روبرو بود. از جمله این چالش‌ها می‌توان به مخالفت برخی گروه‌ها و سازمان‌ها با رویکردهای آن، مسئله گروگانگیری در سفارت آمریکا و مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی اشاره کرد.

برخی دیگر از عملکرد دولت موقت در دوره انتقالی دفاع می‌کنند و آن را گامی مهم در جهت استقرار نظام جمهوری اسلامی می‌دانند. به طور کلی، استعفا و پایان کار دولت موقت ناشی از چالش‌ها، موانع و فشارهای سیاسی و اجتماعی بود که دولت در دوره فعالیت خود با آن روبرو بود. مسئله گروگانگیری در سفارت آمریکا و اختلافات سیاسی از جمله عوامل اصلی استعفای دولت موقت بودند. با وجود استعفا، دولت موقت نقش مهمی در انتقال قدرت و زمینه سازی برای استقرار نظام جمهوری اسلامی ایفا کرد.

این استعفا پس از یک دوره فعالیت نسبتاً کوتاه مدت صورت گرفت. استعفای دولت موقت به دلیل مسائلی مانند گروگانگیری در سفارت آمریکا و اختلافات سیاسی رخ داد. دولت موقت به این نتیجه رسید که با وجود این مشکلات، قادر به ادامه کار و تحقق اهداف خود نیست. استعفای دولت موقت باعث ایجاد یک خلاء قدرت در کشور شد. پس از استعفای دولت موقت، امام خمینی مسئولیت اداره کشور را بر عهده گرفت و زمینه برای تشکیل دولت جدید فراهم شد.

برخی معتقدند که دولت موقت نتوانست به طور کامل به اهداف انقلاب اسلامی عمل کند.

پاسداران عدالت؛

مروری بر صلاحیت‌های نهادهای دادرسی اساسی در جهان

دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان؛

نهاد ناظر بر قانون اساسی و حقوق بنیادین شهروندان

تهیه و تنظیم: علی کمالی

دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان در سال ۱۹۵۱ تأسیس شد و به عنوان نهاد ناظر بر قانون اساسی آلمان فعالیت می‌کند. این دادگاه در شهر کارلسروهه مستقر است و نقش کلیدی در تضمین حاکمیت قانون، حفظ حقوق بنیادین شهروندان و نظارت بر تطابق قوانین با قانون اساسی ایفا می‌کند. تأسیس این نهاد پس از جنگ جهانی دوم و در چارچوب بازسازی دموکراتیک آلمان غربی صورت گرفت تا از تکرار تجربه‌های تلخ دوره نازیسم جلوگیری شود.

می‌کند.

دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان از ۱۶ قاضی تشکیل شده است که به دو سنا (Senate) تقسیم می‌شوند.

دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان یکی از مهم‌ترین نهادهای قضایی در نظام حقوقی آلمان است که نقش کلیدی در تفسیر و حفاظت از قانون اساسی ایفا

استادان حقوق یا وکلای با سابقه انتخاب می‌شوند. دوره تصدی قضات **۱۲ سال** است و امکان تمدید آن وجود ندارد. همچنین، قضات پس از رسیدن به سن ۶۸ سال بازنشسته می‌شوند.

ساختار سناها و شعب

دادگاه قانون اساسی به دو سنا تقسیم می‌شود که هر یک دارای صلاحیت‌ها و وظایف خاص خود هستند:

- سنا اول (First Senate): این سنا عمدتاً به پرونده‌های مربوط به حقوق بنیادین و دادخواهی‌های اساسی رسیدگی می‌کند.

هر سنا شامل ۸ قاضی است. قضات این دادگاه توسط دو نهاد قانون‌گذاری آلمان انتخاب می‌شوند:

- بوندستاگ (مجلس فدرال): نیمی از قضات (۸ نفر) توسط بوندستاگ انتخاب می‌شوند. این انتخاب با رأی مخفی و با اکثریت دو سوم آراء انجام می‌گیرد.

- بوندسرات (مجلس ایالات): نیمی دیگر از قضات (۸ نفر) توسط بوندسرات انتخاب می‌شوند. این انتخاب نیز با رأی مخفی و با اکثریت دو سوم آراء صورت می‌پذیرد.

قضات دادگاه قانون اساسی باید دارای تجربه و تخصص بالایی در زمینه حقوقی باشند و معمولاً از میان قضات عالی‌رتبه،

- **سنا دوم (Second Senate):** این سنا بیشتر به پرونده‌های مربوط به تطابق قوانین با قانون اساسی، اختلافات بین نهادهای فدرال و ایالتی و ممنوعیت احزاب سیاسی رسیدگی می‌کند.

هر سنا به سه شعبه (Chamber) تقسیم می‌شود که هر شعبه متشکل از سه قاضی است. این شعب مسئول بررسی اولیه پرونده‌ها و تصمیم‌گیری در مورد پذیرش یا رد دادخواست‌ها هستند. در موارد مهم و پیچیده، تصمیم‌گیری توسط تمام اعضای سنا انجام می‌شود.

دادگاه قانون اساسی دارای یک رئیس و یک نایب رئیس است که هر یک مسئولیت مدیریت یکی از سناها را بر عهده دارند. رئیس دادگاه معمولاً سنا دوم را مدیریت می‌کند، در حالی که نایب رئیس مسئولیت سنا اول را بر عهده دارد. رئیس و نایب رئیس توسط بوندستاگ و بوندسرات انتخاب می‌شوند و نقش مهمی در هماهنگی و مدیریت کارهای دادگاه ایفا می‌کنند. هر قاضی دادگاه قانون اساسی دارای سه دستیار پژوهشی است که در تحقیقات حقوقی و تهیه پیش‌نویس تصمیمات به قضات کمک می‌کنند. این دستیاران معمولاً از میان حقوقدانان جوان و با استعداد انتخاب می‌شوند و نقش مهمی در تسهیل فرایند رسیدگی به پرونده‌ها دارند. با این حال، دستیاران پژوهشی در تصمیم‌گیری نهایی نقشی ندارند و تنها به ارائه نظرات مشورتی می‌پردازند.

فرایند رسیدگی در دادگاه قانون اساسی آلمان به گونه‌ای طراحی شده است که شفافیت، عدالت و کارآمدی را تضمین می‌کند. مراحل اصلی رسیدگی به شرح زیر است:

- **ارسال دادخواست:** پرونده‌ها از طریق ارسالی دادخواست به دادگاه قانون اساسی آغاز می‌شوند. این دادخواست‌ها می‌توانند توسط شهروندان، نهادهای دولتی، احزاب سیاسی یا دیگر نهادهای حقوقی ارائه شوند.

- **بررسی اولیه:** شعب سه‌نفره هر سنا مسئول بررسی اولیه دادخواست‌ها هستند. در این مرحله، دادخواست‌ها از نظر شکلی و ماهوی بررسی می‌شوند و در صورت پذیرش، به سنا ارجاع داده می‌شوند.

- **رسیدگی کامل:** در صورت پذیرش دادخواست، سنا به صورت کامل به پرونده رسیدگی می‌کند. این رسیدگی شامل بررسی اسناد، استماع شهادت‌ها و برگزاری جلسات دادرسی است.

- **تصمیم‌گیری:** تصمیمات دادگاه با اکثریت آراء اتخاذ می‌شوند. در موارد خاص، مانند ممنوعیت احزاب سیاسی، تصمیمات باید با اکثریت دو سوم آراء تصویب شوند. یکی از ویژگی‌های مهم دادگاه قانون اساسی آلمان، استقلال کامل آن از دیگر نهادهای دولتی است. قضات این دادگاه تحت تأثیر هیچ نهاد سیاسی یا اجرایی

۱. نظارت بر تطابق قوانین با قانون اساسی

یکی از اصلی‌ترین صلاحیت‌های دادگاه قانون اساسی، بررسی تطابق قوانین مصوب پارلمان فدرال و ایالات با قانون اساسی است. این نظارت می‌تواند به دو صورت انجام شود:

- **نظارت عام:** در این حالت، نهادهای دولتی مانند دولت فدرال، دولت‌های ایالتی یا حداقل یک سوم نمایندگان بوندستاگ می‌توانند از دادگاه تقاضا کنند تا قانونی را از نظر مغایرت با قانون اساسی بررسی کند.

- **نظارت خاص:** در این حالت، دادگاه‌های عادی در جریان رسیدگی به یک پرونده، اگر به مغایرت قانونی با قانون اساسی مشکوک شوند، می‌توانند موضوع را به دادگاه قانون اساسی ارجاع دهند.

۲. رسیدگی به دادخواهی‌های اساسی

شهروندان آلمانی می‌توانند در صورتی که حقوق بنیادین آنها توسط اقدامات دولت، قوانین یا تصمیمات قضایی نقض شده باشد، به دادگاه قانون اساسی شکایت کنند. این شکایت تنها در صورتی پذیرفته می‌شود که تمام راه‌های قانونی دیگر طی شده باشد. دادخواهی اساسی یکی از مهم‌ترین ابزارهای شهروندان برای دفاع از حقوق خود در برابر دولت است.

قرار ندارند و تنها بر اساس قانون اساسی و اصول حقوقی تصمیم‌گیری می‌کنند. این استقلال تضمین می‌کند که دادگاه بتواند به طور بی‌طرفانه به پرونده‌ها رسیدگی کند و از حقوق بنیادین شهروندان محافظت نماید.

ساختار اجرایی و شکلی دادگاه قانون اساسی آلمان به گونه‌ای طراحی شده است که استقلال، بی‌طرفی و کارآمدی آن را تضمین می‌کند. این دادگاه با ترکیبی از قضات مجرب و ساختار سازمان یافته، نقش حیاتی در حفظ دموکراسی، حاکمیت قانون و حقوق بنیادین شهروندان ایفا می‌کند. ساختار دو سنا و شعب سه نفره، همراه با فرایندهای شفاف رسیدگی، این دادگاه را به یکی از قوی‌ترین نهادهای قضایی در جهان تبدیل کرده است.

صلاحیت‌های دادگاه قانون اساسی آلمان

دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان به عنوان نهاد ناظر بر قانون اساسی، دارای صلاحیت‌های ویژه و گسترده‌ای است که آن را از دیگر نهادهای قضایی متمایز می‌کند. این صلاحیت‌ها به گونه‌ای طراحی شده‌اند که از یک سو، تضمین‌کننده حاکمیت قانون و حقوق بنیادین شهروندان باشند و از سوی دیگر، حل‌کننده اختلافات بین نهادهای مختلف در نظام فدرال آلمان.

تضمین می‌کند که احزاب سیاسی از اصول دموکراتیک و قانون اساسی تبعیت کنند.

۵. رسیدگی به اتهامات علیه رئیس جمهور فدرال

در صورت تخلف رئیس جمهور فدرال از قانون اساسی، بوندستاگ یا بوندسرات می‌توانند علیه وی اتهاماتی را مطرح کنند و دادگاه قانون اساسی مسئول رسیدگی به این اتهامات است. در صورت اثبات تخلف، دادگاه می‌تواند حکم به برکناری رئیس جمهور صادر کند.

۶. نظارت بر انتخابات

دادگاه قانون اساسی مسئول رسیدگی به شکایتهای مربوط به صحت انتخابات بوندستاگ است. در صورت اعتراض به نتایج انتخابات، دادگاه می‌تواند در مورد صحت انتخابات تصمیم‌گیری کند.

۳. حل اختلافات بین نهادهای فدرال و ایالتی

دادگاه قانون اساسی مسئول حل و فصل اختلافات بین نهادهای فدرال و ایالات یا بین نهادهای مختلف فدرال است. این اختلافات ممکن است مربوط به تفسیر قانون اساسی یا تقسیم اختیارات بین نهادها باشد. برای مثال، در صورت اختلاف نظر بین دولت فدرال و یک ایالت در مورد اجرای قوانین فدرال، دادگاه قانون اساسی وارد عمل می‌شود.

۴. ممنوعیت احزاب سیاسی

دادگاه قانون اساسی می‌تواند در صورت نقض اصول دموکراتیک توسط احزاب سیاسی، فعالیت آنها را ممنوع کند. این صلاحیت در موارد نادری اعمال شده است، مانند ممنوعیت حزب سوسیالیست رایش (SRP) در سال ۱۹۵۲ و حزب کمونیست آلمان (KPD) در سال ۱۹۵۶. این صلاحیت

یاد؛

زندگینامه اعضای شورای نگهبان

حسن حبیبی؛ معمار و پاسدار قانون اساسی

این‌گونه یاد می‌کند: «هنوز نوجوان بودم که پدرم گفت: امن امیدوارم و خواستارم که تا آنجا که می‌توانی درس بخوانی، اما این امر نباید مانع شود که حرفه‌ای هم یاد بگیری تا در صورت نیاز برای گذراندن زندگی خود کار بلد باشی.» قرار شد که جوراب بافی یاد بگیرم و در تابستانها جوراب بافی کنم، تا با به خصوص از چم و خم یک کار فنی در آن ایام سردآورم... این‌ها موجب گردید که از آغاز نوجوانی با محیط کار و برخی از انواع آن و روابط آنها و برخی از دشواریهای شان آشنا

حسن ابراهیم حبیبی در سال ۱۳۱۵ و در یکی از محلات قدیمی جنوب تهران دیده به جهان گشود. وی در همان دوران مدرسه نزد پدرش که بهره‌ای از دانش حوزوی داشت و نیز چند تن دیگر از مدرسان به فراگیری علوم حوزوی پرداخت.

فرزند باقر و فاطمه از همان نوجوانی و به توصیه پدر قرار شد که به چم و خم یک کار فنی هم پی ببرد تا از همان سنین پایین بتواند با فضای سخت کار آشنا شود. از همین رو قرار شد در تابستانها مشغول جوراب بافی گردد. دکتر حبیبی از آن دوران

ایشان برای تکمیل تحصیلات عازم فرانسه شده و در دانشگاه سوربن موفق به اخذ دکترای حقوق و نیز دکترای جامعه‌شناسی می‌شود. عنوان رساله‌ی دکترای جامعه‌شناسی وی «جامعه ایران بر اساس و از منظر رویه قضایی» بود.

رساله دکترای حقوق وی نیز با موضوع «امامت در حقوق شیعه» بود که به مبانی نظری حقوق و فقه اسلامی در زمینه حکومت اسلامی و ولایت امام معصوم و فقهاء به عنوان نایب عام ایشان، پرداخته است. به اذعان دکتر حبیبی این رساله کمک شایانی به وی در تدوین پیش‌نویس قانون اساسی کرد.

شوم. اطلاعی که در سال‌های بعد هم در دوران دانشجویی از لحاظ حقوق کار و مسائل جامعه‌شناسی و هم در فعالیت‌های اجتماعی برایش راهگشا بودند.

وی در سال ۱۳۳۵ بعد از ورود به دانشگاه، همزمان در دو رشته حقوق و ادبیات، مشغول تحصیل می‌شود. در همان سال اول دانشگاه برای تمرین زبان عربی اقدام به ترجمه دو کتاب «آداب المتعلمین» و «منیه المرید فی آداب المفید و المستفید» که از کتابهای مهم اخلاقی هستند، می‌کند. همچنین این دو کتاب را به لحاظ جامعه‌شناسی تربیتی، دارای اهمیت بالا دانسته و دقت در محتوای آنها از جهات فلسفی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی را ضروری می‌داند.

در پاریس بود که ضرورت تدوین یک قانون اساسی جدید احساس شد، یعنی در آن زمان که سیاستمداران و مصلحین از طرف احزاب و گروه‌های داخل کشور می‌آمدند و طرح‌هایی چون شورای سلطنت، استعفای شاه و تفویض سلطنت به پسرش و سایر طرح‌ها را می‌آوردند و امام هم با قاطعیت تمام طرح‌ها را مردود و از هر نوع سازش اجتناب می‌نمود و قطعی شد که انقلاب هدفی جز سرنگونی رژیم سلطنتی را دنبال نمی‌کند و همچنین در پاریس امام برای اولین بار جمهوری اسلامی را عنوان کرد و نوع حکومت پیشنهادی خود را به ملت اعلام نمود، البته قبل از آن معلوم بود که امام به عنوان رهبر انقلاب به هیچ عنوان رژیم سلطنتی را تأیید نمی‌کند و در اولین مصاحبه‌ای که در نجف با روزنامه لوموند نمودند در جواب این سؤال که آیا حاضر است شاه رفته و پسرش جانشین شود، جواب داد که ما به هیچ عنوان نه پدرش را به رسمیت می‌شناختیم و نه خودش را به رسمیت می‌شناسیم و نه

از دیگر دل مشغولی‌های دکتر حسن حبیبی مطالعه و تحقیق در باب جامعه‌شناسی حقوقی بوده است که منجر به ترجمه کتاب بسیار مهم «مبانی جامعه‌شناسی حقوقی» توسط وی شد.

مرحوم دکتر حسن حبیبی در طول حیات پر برکت خود دارای آثار پرشمار دیگری است که به عرصه علم، فرهنگ و تمدن ایران اسلامی تقدیم کرده است که برخی ترجمه و بعضی تألیف است. از جمله: «دیالکتیک یا سیر جدالی و جامعه‌شناسی، مبادی جامعه‌شناسی حقوقی، تقسیم کار اجتماعی، در آئینه حقوق: مناظری از حقوق بین‌الملل، حقوق تطبیقی و جامعه‌شناسی، حقوق بین‌المللی عمومی (۲ جلد) و...»

با آشکار شدن نشانه‌های احتضار و در سراسیمگی سقوط قرار گرفتن حکومت شاه، قلب تپنده‌ی انقلاب از همان نوفل‌لوشاتو، حکم به سامان قانون اساسی نظام نوپا داد. فرمانی که به نام دکتر حسن حبیبی صادر شد.

دکتر حبیبی در مصاحبه‌ای اختصاصی با روزنامه کیهان، ابتدا و انتهای داستان پیش‌نویس قانون اساسی را اینگونه روایت می‌کند: «در پاریس البته نه به صورت رسمی بلکه خود به خود یک نوع تقسیم کار پیش آمده بود که هر کس عهده‌دار کاری که تخصص آن را داشت، شده بود و

پسرش را به رسمیت خواهیم شناخت و بعد در جوابی سؤالی که در مورد قانون اساسی شده بود جواب دادند که آن قسمت از قانون اساسی که در مورد سلطنت است از بین رفته و هیچ اعتبار قانونی ندارد و به هر حال بعد از اینکه امام جمهوری اسلامی را به عنوان رژیم آینده مملکت اعلام کردند، ضرورت تدوین یک قانون اساسی جدید معلوم شد...

من از همان اوایل در مورد حقوق اساسی اسلام و شیعه تحقیقات کرده بودم و جزوه‌ای هم به عنوان امامت در حقوق شیعه نوشته بودم و بر این اساس مفاهیم ولایت فقیه و امامت را با موازین حقوق اساسی غرب، بیان و قالب‌بندی کرده و اشاره کرده بودم که حقوق عمومی و حقوق خصوصی در اسلام مجزا نیست...

با توجه به کوشش‌هایی که در مورد تطبیق امامت با حقوق اساسی جدید کرده بودم اقدام به تهیه یادداشت‌هایی کردم که در آن زمان ما می‌گفتیم یادداشت و حال می‌گویند پیش نویس و البته فرصت بزرگی که پیش آمده بود امکان دسترسی به امام و کسب فتاوی حقوقی ایشان بود. به این ترتیب مسائلی که قبلاً برای من مبهم بود و یا لازم بود که نظر امام اخذ شود از ایشان سؤال می‌کردم.

مرحوم حبیبی که از پس انقلاب و به سبب اعتماد و نزدیکی به امام امت و سالها جهد در نهضت، تبدیل به یکی از چهره‌های شناخته شده و محبوب انقلاب گشته، در مناصب

گوناگون نظام جدید ایفاگر نقش‌های مؤثری شد. وی در اولین سمت رسمی خود در سال ۱۳۵۸ پس از استعفای دکتر علی شریعتمداری، عهده‌دار وزارت علوم و آموزش عالی در دولت موقت مهندس بازرگان می‌شود. حبیبی در اولین دوره انتخابات ریاست جمهوری در بهمن سال ۱۳۵۸ نیز کاندیدا شد اما توفیقی نیافت. در انتخابات اولین دوره ریاست جمهوری، جریان خط امام با نقش آفرینی حزب جمهوری اسلامی و شهید مظلوم آیت‌الله دکتر بهشتی، کاندیدای خود را جلال‌الدین فارسی معرفی کرد تا با رقیبش، ابوالحسن بنی‌صدر به رقابت بپردازد. اما پس از جنجال جریان لیبرال بر سر کاندیداتوری فارسی و اینکه او ایرانی‌الاصل نیست و نهایتاً کناره‌گیری او از این رقابت، جریانات موسوم به خط امام از جمله حزب جمهوری اسلامی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و نیز نهضت آزادی، دکتر حسن حبیبی را به عنوان کاندیدای خود معرفی کرد. نهایتاً در ۵ بهمن و با برگزاری انتخابات، دکتر حبیبی با کسب ۶۷۶ هزار رأی معادل ۴/۸٪ آراء پس از ابوالحسن بنی‌صدر و احمد مدنی در رده سوم قرار گرفت. پس از فرمان حضرت امام (ره) مبنی بر تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۵۹، دکتر حبیبی با دستور ایشان به عضویت این ستاد درآمد. با برگزیده شدن وی به عنوان وزیر دادگستری در دولت دوم میرحسین موسوی، این وزارتخانه که پیش از این از اختیارات خاصی برخوردار نبود و بیشتر حالت ویتروینی داشت، شاهد تغییر و تحول

■ دکتر حسن حبیبی عضو شورای نگهبان در تاریخ ۲۱ خرداد ۱۳۷۲ در حال نظارت بر برگزاری انتخابات ششمین دوره ریاست جمهوری

دکتر حسن حبیبی در چهارمین همایش چهره‌های ماندگار در سال ۱۳۸۳ به عنوان چهره ماندگار علمی معرفی شد. همچنین دو سال پس از درگذشت وی در سال ۱۳۹۳ نشان افتخاری جهادگر عرصه فرهنگ و هنر برای سال‌ها فعالیت فرهنگی به خانواده ایشان اهدا شد.

دکتر حسن حبیبی به مدت ۱۲ سال و در دو دوره متوالی طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۰ عضو حقوقدان شورای نگهبان بوده است. ایشان بار اول در جلسه مورخ ۲۵ تیر ۱۳۶۸ در دوره دوم مجلس شورای اسلامی از مجموع ۱۸۶ رأی، با ۱۸۶ رأی حائز اکثریت مطلق آرای

شده و نقش فعالی را بر عهده گرفت.

حبیبی در دولت‌های اول و دوم مرحوم آیت‌اله هاشمی رفسنجانی و نیز دولت اول سیدمحمد خاتمی، سمت معاون اولی را بر عهده داشت. از دیگر مناصب ایشان می‌توان به عضویت در شورای انقلاب، شورای نگهبان، شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیئت امنای فرهنگستان‌های جمهوری اسلامی ایران، هیئت امنای کتابخانه مجلس شورای اسلامی، عضو کمیسیون ملی یونسکو (ایران)، عضو دیوان داوری (لاسه)، ریاست فرهنگستان زبان و ادب فارسی، مدیر گروه واژه‌گزینی فرهنگستان زبان و ادب فارسی و ریاست بنیاد ایران‌شناسی نیز اشاره کرد.

اجتناب از محرّمات، التزام به ادای واجبات و...» مرحوم آیت‌اله هاشمی رفسنجانی در پاسخ به سؤالی مبنی بر چرایی انتخاب دکتر حبیبی به معاون اولی خود اظهار داشته است: «اگر با شخصیت دینی، انقلابی، علمی، فرهنگی و سیاسی آقای دکتر حبیبی و برنامه‌های آغاز دولت سازندگی آشنایی داشته باشید، انتخاب ایشان به عنوان معاون اول را یک انتخاب احسن و اصلح می‌بینید. جنگ تمام شده بود و کشور که تا آن زمان از نداشتن یک برنامه بلند مدت و حتی کوتاه مدت رنج می‌برد و درگیر روزمرگی بود، نیاز به همدلی، همراهی، همگرایی و همکاری همه گروه‌ها و افراد داشت و بهترین سیاست در بُعد داخلی و انتخاب همکاران برای دولت، رعایت اعتدال رفتاری و گفتاری بود و با این مشخصات و ویژگی‌ها، دکتر حبیبی برجسته‌ترین مصداق بود. شخصیت حقیقی و حقوقی ایشان به گونه‌ای بود که برای همه گروه‌های سیاسی قابل احترام بود و سرمایه مهمی که ایشان داشت، سابقه مبارزاتی و وفاداری به آرمان‌های انقلاب اسلامی، آشنایی کامل به قانون اساسی و تجربه کار در وزارتخانه‌های متعدد و کسب اعتماد و اطمینان مسؤولان عالی‌رتبه بود. اگر این ویژگی‌ها را در کنار خصوصیات مدیریتی او قرار دهید، متوجه می‌شوید که بهترین گزینه برای معاون اولی دو دوره دولت من و حتی در دولت آقای خاتمی ایشان بود.

نمایندگان جهت عضویت در شورای نگهبان شد. همچنین برای بار دوم و در جلسه مورخ ۲۱ تیرماه ۱۳۷۴ در دوره چهارم مجلس شورای اسلامی با ۱۶۸ رأی نمایندگان، به عضویت شورای نگهبان درآمده و تا تیرماه سال ۱۳۸۰ در این سمت باقی ماند. دکتر حبیبی با خاص خواندن تأسیس شورای نگهبان، اظهار می‌دارد: «در بسیاری از کشورها، نظر کردن بر قوانین عادی از حیث مطابقت یا عدم مطابقت آنها با قانون اساسی، به شیوه‌ها و روش‌های مختلف، وجود دارد. مسئول امر نیز یا دستگاهی است که این کار یکی از وظایف اساسی آن است و یا تأسیسی خاص است که انحصاراً به این مهم می‌پردازد.»

آیت‌اله شهید دکتر بهشتی سال‌ها قبل از انقلاب و زمانی که سرپرستی مرکز اسلامی هامبورگ را برعهده داشت، در سخنرانی خود در نشست ششم اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشجویان در اروپا که به همت دکتر حبیبی و دوستانش تشکیل شده بود، به خصوصیات شخصی دکتر حبیبی اشاره کرده و می‌گوید: «من با اجازه ایشان می‌گویم، این آقای حبیبی عزیز ما، ایشان هشت سال است که گوشت نمی‌خورند... ولی ماشاءالله یک آقای هستند خیلی سالم، آب و رنگ‌دار، شوخ و شنگ و یک انسانی که انسان از انس با او لذت می‌برد. چه عیب دارد به اینکه ما هم در انجمن‌هامان... بتواند افراد این جوری داشته باشد. التزام به امور مذهبی، التزام به

حبیبی رحمه‌الله‌علیه را دریافت کردم. ایشان مؤمنی صادق و پارسا و خدوم بود. تاریخچه‌ی خدمات وی به نظام جمهوری اسلامی از پیش از انقلاب و به هنگام تدوین پیش‌نویس قانون اساسی آغاز شده و در طول سال‌های متمادی در عضویت شورای انقلاب و سپس برعهده‌گرفتن مسئولیت‌های بزرگ دیگر ادامه یافته است. بیماری جانکاه و طولانی وی، صبر و تسلیم و توکل او را نیز بر فهرست مزایای شخصیتی وی افزود و امید است رحمت و مغفرت و رضوان الهی شامل حال ایشان گردد. لازم می‌دانم به همسر گرامی و باوفای ایشان و دیگر بازماندگان و نیز به همکاران و علاقمندان به آن فقید سعید تسلیت خویش را تقدیم نمایم.»

سرانجام دکتر حسن حبیبی که در پی یک دوره کسالت طولانی در بخش CCU بیمارستان فرهنگیان تهران بستری بود، در ساعت ۱ بامداد روز پنجشنبه ۱۲ بهمن ۱۳۹۱ جان به‌جان‌آفرین تسلیم نموده و به ملکوت اعلی پیوست. پیکر ایشان روز بعد و پس از تشییع از مقابل بنیاد ایران‌شناسی در حرم مطهر حضرت امام خمینی (ره) به خاک سپرده شد. بر روی سنگ قبر وی نوشته شده است: فرزند باقر و فاطمه.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب در پیامی به مناسبت رحلت ایشان مرقوم فرمودند: «با دریغ و تأسف، خبر درگذشت یار دیرین انقلاب و دانشمند متعهد، مرحوم مغفور آقای دکتر حسن

تازه‌ها

قوه قضائیه و قانون اساسی

کتاب «قوه قضائیه و قانون اساسی» مجموعه‌ای از مقالات پژوهشی است که به بررسی جایگاه، اختیارات، و عملکرد قوه قضائیه در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. این اثر با تکیه بر اصول قانون اساسی، مفاهیم فقهی و حقوقی مرتبط با قوه قضائیه را تحلیل کرده و تعامل آن با دیگر نهادهای حکومتی و چالش‌های اجرایی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

با تأکید بر نظرات شورای نگهبان مورد بررسی قرار گرفته و تلاش شده است تا مفهوم دقیق این تعزیرات و جایگاه آن در نظام حقوقی روشن شود. در بخش دیگری از کتاب، **پیشگیری غیرکیفری از جرم** در چارچوب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تحلیل شده و راهبردهای مبتنی بر پیشگیری اجتماعی و فرهنگی ارائه گردیده است. از دیگر مقالات قابل توجه، **موانع احیای حقوق عامه** در حقوق ایران است که راهکارهایی برای تحقق بهتر این وظیفه قوه

یکی از مباحث کلیدی این کتاب، **شاخصه‌های عدالت قضایی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران** است که با تحلیل فقهی و حقوقی به تبیین این شاخص‌ها پرداخته است. همچنین، **صلاحیت قضایی در کیفرگذاری مبتنی بر منابع اسلامی**، در پرتو اصول قانون اساسی و قوانین عادی، از دیگر موضوعات برجسته‌ای است که بر نقش قوه قضائیه در اجرای عدالت اسلامی تمرکز دارد. موضوع **تعزیرات منصوص شرعی** نیز

در بخش دیگری از کتاب، مباحث فقهی و حقوقی همچون تحلیل مبانی فقهی شورای نگهبان درباره حقوق ولی دم در پرداخت فاضل دیه و مبانی نص‌گرایی قانونی در نظام‌های قضایی معاصر بررسی شده و تأثیر این مفاهیم بر کارکرد قوه قضائیه تحلیل گردیده است. از دیگر موضوعات جالب توجه، امکان‌سنجی استناد قضات به قانون اساسی در عدم اجرای قوانین مغایر است که به استقلال قضات در تطبیق قوانین با اصول قانون اساسی می‌پردازد. این مجموعه، با ارائه دیدگاه‌های تحلیلی و تطبیقی، منبعی جامع برای دانشجویان، پژوهشگران، و علاقه‌مندان به حوزه حقوق اساسی و عملکرد قوه قضائیه است و بستری برای مطالعه و درک بهتر جایگاه این نهاد در نظام حقوقی ایران فراهم می‌آورد.

این کتاب در ۲۵۱ صفحه و با قیمت ۱۳۰ هزار تومان در زمستان ۱۴۰۳ از سوی انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان منتشر شده است و علاقه‌مندان می‌توانند جهت تهیه آن به فروشگاه اینترنتی انتشارات به نشانی nashr-rc.ir مراجعه نمایند.

قضائیه ارائه داده است. شأن قضایی رئیس قوه قضائیه نیز از نفی تا اثبات بررسی شده و جایگاه حقوقی این مقام در ساختار نظام قضایی ایران تحلیل گردیده است. در همین راستا، مقاله‌ای به صلاحیت رئیس قوه قضائیه در تدوین و ارائه لوایح قضایی به مجلس پرداخته و رویکردها و رویه‌های مرتبط با این موضوع را نقد کرده است. موضوعات مرتبط با مدیریت عالی قوه قضائیه در نظام حقوقی ایران نیز در این کتاب بررسی شده است. از جمله، صلاحیت قضایی رئیس قوه قضائیه در پرتو قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری و مطالعه تطبیقی این مدیریت در ایران و اتحادیه اروپا. همچنین، نسبت صلاحیت‌های اداری و مالی رئیس قوه قضائیه با رئیس‌جمهور در قانون اساسی و تعامل این دو نهاد برجسته حکومتی مورد بررسی قرار گرفته است.

در حوزه نظارت و شفافیت، مقالاتی درباره تعارض منافع مقامات قضایی، شفافیت فرآیندهای قضایی و بازدارندگی فساد و امکان‌سنجی استقلال بودجه‌ای قوه قضائیه ارائه شده است که به اهمیت شفافیت، استقلال مالی، و رفع تعارض منافع در ارتقای عملکرد قوه قضائیه می‌پردازد.

در زمینه حقوق اداری، معیارهای نهاد آمبودمان و سازمان بازرسی کل کشور بررسی شده و نقش این نهاد در تقویت نظارت بر دستگاه‌های اجرایی تحلیل شده است. همچنین، رسیدگی به جرائم خرد خانوادگی به‌عنوان یکی از مسائل مهم قضایی مورد بحث قرار گرفته و محدوده صلاحیت قوه قضائیه در این حوزه روشن شده است.

دیوان عدالت اداری؛ صلاحیت‌ها و رویه‌ها

راستا، نظارت قضایی بر مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی نیز مورد بحث قرار گرفته و چارچوب حقوقی این نظارت تبیین شده است. از سوی دیگر، نظام حقوقی حاکم بر رسیدگی مجدد آرای هیأت عمومی دیوان عدالت اداری با بررسی مواد ۹۱ و ۹۴ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری تحلیل شده و چالش‌های حقوقی مرتبط با آن مورد ارزیابی قرار گرفته است.

موضوع خواننده در دیوان عدالت اداری نیز به‌عنوان یکی از مسائل کاربردی حقوق اداری مطرح شده و جنبه‌های مختلف مسئولیت و پاسخگویی نهادها در دعاوی دیوان بررسی شده است. علاوه بر این، مقاله‌ای تطبیقی به ضرورت توسعه دعاوی کامل در حقوق اداری ایران پرداخته و به نقش دیوان در گسترش حقوق اداری توجه داشته است.

یکی دیگر از مباحث مهم کتاب، صلاحیت دیوان عدالت اداری در صدور رأی وحدت رویه است که با رویکردی انتقادی به تحلیل این صلاحیت پرداخته است. همچنین، مفهوم مقررات و نظامات اداری با تأکید بر رویه قضایی هیأت عمومی دیوان عدالت اداری

کتاب «دیوان عدالت اداری؛ صلاحیت‌ها و رویه‌ها» مجموعه‌ای از مقالات تحلیلی است که ابعاد مختلف صلاحیت‌ها، عملکردها و رویه‌های دیوان عدالت اداری را در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران بررسی می‌کند. این اثر با پرداختن به موضوعات حقوق اداری و قضایی، تلاش دارد تا جایگاه دیوان عدالت اداری را در تضمین حقوق شهروندان، تنظیم روابط اداری، و نظارت بر عملکرد نهادهای دولتی و عمومی روشن کند.

یکی از مباحث محوری کتاب، حق دسترسی به دادگستری در دیوان عدالت اداری است که با نگاهی به نظرات شورای نگهبان به بررسی تضمین این حق اساسی برای شهروندان پرداخته است. مقاله‌ای دیگر، بایسته‌های تصمیم‌گیری اداری شخصی را در پرتو آرای شعب دیوان عدالت اداری تحلیل کرده و به ضرورت رعایت اصول عدالت اداری و شفافیت در تصمیم‌گیری‌های انفرادی توجه داشته است.

این کتاب همچنین به سازوکار نظارت بر مقررات دولتی در ایران پرداخته و نظارت موازی رئیس مجلس و دیوان عدالت اداری را نقد کرده است. در این

در بخش دیگری از کتاب، اعتبار حقوقی قوانین و اساسنامه‌های شرکت‌های ملی نفت، گاز و پتروشیمی و سازمان برق ایران از منظر شورای نگهبان مورد بررسی قرار گرفته‌اند که نشان‌دهنده نقش این نهاد در تعیین حدود و ضوابط فعالیت نهادهای عمومی و شرکت‌های دولتی است. این کتاب با ارائه دیدگاهی جامع و میان‌رشته‌ای، به دنبال تبیین نقش شورای نگهبان در تنظیم روابط حقوقی، اقتصادی و اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی ایران است. این اثر برای پژوهشگران، اساتید، دانشجویان و سیاست‌گذاران حوزه حقوق اساسی، فقه، و علوم سیاسی منبعی ارزشمند و کاربردی محسوب می‌شود.

این کتاب در ۳۹۴ صفحه و با قیمت ۱۵۰ هزار تومان در زمستان ۱۴۰۳ از سوی انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان منتشر شده است.

بازشناسی شده و نحوه تفسیر و اجرای این مقررات بررسی گردیده است.

کتاب به موضوع **استنادپذیری قانون آیین دادرسی مدنی در دیوان عدالت اداری** نیز پرداخته و ابعاد حقوقی و محدودیت‌های استفاده از این قانون را در دیوان تحلیل کرده است. از سوی دیگر، **امنیت شغلی در قراردادهای کار با جنبه مستمر و موقت**، با استناد به آرای هیأت عمومی دیوان، به‌عنوان یکی از موضوعات کلیدی حوزه کار و اشتغال مورد بررسی قرار گرفته است.

موضوعاتی نظیر **تبدیل وضعیت‌های استخدامی** از خرید خدمت به پیمانی، پیمانی به رسمی آزمایشی، و رسمی آزمایشی به رسمی قطعی در پرتو آرای هیأت عمومی دیوان، و همچنین **نظارت شعب دیوان عدالت اداری بر ترک فعل اداری** با تمرکز بر ماده ۱۶ قانون دیوان عدالت اداری، از دیگر مباحث برجسته این مجموعه هستند.

این کتاب با ارائه دیدگاهی جامع و تحلیلی، ابزار مفیدی برای پژوهشگران، قضات، وکلا، و دانشجویان حوزه حقوق اداری و عمومی است و می‌تواند در شناخت بهتر صلاحیت‌ها و رویه‌های دیوان عدالت اداری و ارتقای عملکرد آن مؤثر باشد.

این کتاب در ۲۵۱ صفحه و با قیمت ۱۳۰ هزار تومان در زمستان ۱۴۰۳ از سوی انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان منتشر شده است.

نظارت شرعی بر قوانین و مقررات

از دیگر موضوعات مهم این کتاب، سازوکار مطلوب نظارت شرعی فقهای شورای نگهبان بر مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و مقررات اداری است که تلاش دارد تا فرآیندهای حقوقی و نظارتی مؤثر برای تطبیق این مصوبات با موازین شرعی را پیشنهاد دهد. همچنین، نظارت شرعی بر مقررات دولتی از بستر نظارت دیوان عدالت اداری مورد توجه قرار گرفته و نقش دیوان عدالت اداری در تطبیق مقررات اجرایی با شرع اسلام بررسی شده است.

در حوزه نظارت بر نظام قضایی، نظارت شرعی فقهای شورای نگهبان بر مقررات مصوب رئیس قوه قضائیه یکی دیگر از موضوعات مطرح شده است که به جایگاه و محدودیت‌های این نظارت می‌پردازد. تحلیل فرآیند نظارت شرعی شورای نگهبان بر مصوبات مجلس نیز با مطالعه‌ی موردی قانون مجازات اسلامی، نمونه‌ای عملی از اعمال این نظارت را ارائه کرده و چالش‌های فقهی و حقوقی مرتبط با آن را بررسی کرده است.

یکی دیگر از مباحث برجسته این کتاب، تحلیل گفتمانی رویکردهای فقهی شورای نگهبان در بررسی معاهدات همکاری در امور کیفری است که نشان

کتاب «نظارت شرعی بر قوانین و مقررات» مجموعه‌ای از مقالات پژوهشی است که به بررسی جایگاه، فرآیند و چالش‌های نظارت شرعی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. این اثر با تمرکز بر نقش فقهای شورای نگهبان در بررسی مصوبات قانونی و اجرایی، نسبت میان فقه اسلامی و اصول قانون اساسی را تحلیل کرده و سازوکارهای موجود در این حوزه را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

یکی از مباحث کلیدی این کتاب، حکومت موازین اسلامی بر اطلاق و عموم اصول قانون اساسی در رویه فقهای شورای نگهبان است که تأثیر نظارت شرعی بر کلیت قانون اساسی را بررسی کرده و پیامدهای این نظارت بر تدوین و اجرای قوانین را تحلیل می‌کند. در ادامه، جایگاه حقوقی نظرات شرعی فقهای شورای نگهبان درباره اصول قانون اساسی مورد بررسی قرار گرفته و نسبت این نظرات با تفسیر رسمی قانون اساسی تبیین شده است. همچنین، نظارت شورای نگهبان بر قوانین مصوب پیش از انقلاب و شورای انقلاب به عنوان یکی از مسائل خاص نظام حقوقی ایران تحلیل شده و نحوه اعمال این نظارت بر قوانین گذشته بررسی گردیده است.

این کتاب در ۲۵۳ صفحه و با قیمت ۱۳۰ هزار تومان در زمستان ۱۴۰۳ از سوی انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان منتشر شده است.

می‌دهد چگونه اصول اسلامی در ارزیابی معاهدات بین‌المللی توسط شورای نگهبان اعمال می‌شود. در بخش تطبیقی، **نظارت شرعی بر قوانین و مقررات در نظام حقوقی مصر و ایران** مورد بررسی قرار گرفته و نحوه اجرای این نظارت در دو کشور مقایسه شده است.

این کتاب با ارائه تحلیلی جامع از نقش نظارت شرعی در فرآیند قانون‌گذاری و مقررات‌گذاری، منبعی ارزشمند برای پژوهشگران، قانون‌گذاران، و دانشجویان حوزه حقوق عمومی و فقه حکومتی محسوب می‌شود و به درک بهتر تعامل میان شریعت و نظام حقوقی ایران کمک می‌کند.

سیاست‌های کلی نظام

چالش‌های موجود در اجرای این سیاست‌ها را مورد تحلیل قرار دهد.

یکی از مباحث اساسی این کتاب، **مفهوم، ماهیت و نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی نظام** است که جایگاه این سیاست‌ها را در نظام حقوقی ایران مشخص کرده و نسبت آن‌ها را با سایر اصول و قواعد حقوق اساسی بررسی می‌کند. در ادامه، سیاست‌های کلی نظام به‌عنوان راهکاری

کتاب «**سیاست‌های کلی نظام**» مجموعه‌ای از مقالات پژوهشی است که به بررسی مفهوم، ماهیت و جایگاه سیاست‌های کلی نظام و سازوکارهای نظارتی بر اجرای آن در چارچوب حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. این اثر تلاش دارد تا نقش سیاست‌های کلی در فرآیند قانون‌گذاری، تفسیر اصول قانونی، و تنظیم روابط میان نهادهای مختلف حکومتی را روشن سازد و

مجلس در برابر نظرات مجمع تشخیص مصلحت نظام را بررسی کرده و پیامدهای حقوقی اصرار بر مصوبات مغایر با این سیاست‌ها را تحلیل کرده است. در بخش پایانی کتاب، **سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی** بررسی شده و این پرسش مطرح شده که آیا اجرای این سیاست‌ها نوعی بازنگری غیررسمی در قانون اساسی محسوب می‌شود یا اینکه صرفاً استفاده‌ای حداکثری از ظرفیت‌های اصل ۴۴ است.

این مجموعه با ارائه تحلیل‌های دقیق حقوقی، منعی ارزشمند برای پژوهشگران، قانون‌گذاران و سیاست‌گذاران محسوب می‌شود و به فهم بهتر جایگاه و کارکرد سیاست‌های کلی نظام در ساختار حقوقی جمهوری اسلامی ایران کمک می‌کند.

این کتاب در ۱۸۵ صفحه و با قیمت ۱۰۰ هزار تومان در زمستان ۱۴۰۳ از سوی انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان منتشر شده است.

برای ارتقای نظام قانون‌گذاری مورد بحث قرار گرفته و نقش آن در بهبود فرآیند تقنین و هدایت سیاست‌های عمومی تبیین شده است. نقش مجلس شورای اسلامی در حسن اجرای **سیاست‌های کلی نظام** نیز از جمله موضوعاتی است که در این کتاب به آن پرداخته شده و جایگاه قوه مقننه در تضمین اجرای صحیح این سیاست‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

یکی دیگر از مقالات مهم، لزوم «انطباق» یا «عدم مغایرت» قوانین با سیاست‌های کلی نظام را مورد تأمل قرار داده و به این پرسش پاسخ می‌دهد که آیا سیاست‌های کلی باید به‌عنوان معیاری الزام‌آور برای **قانون‌گذاری** تلقی شوند یا صرفاً نباید با قوانین مصوب در تضاد باشند. در همین راستا، **شاخص‌های انطباق مصوبات مجلس با سیاست‌های کلی نظام** با نگاهی به نظرات هیئت عالی نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی تحلیل شده است. همچنین، **نقاط ابهام در نظارت بر اجرای این سیاست‌ها در فرآیند تقنین** بررسی شده و چالش‌های مرتبط با نقش شورای نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام در این حوزه مورد واکاوی قرار گرفته است.

از دیگر موضوعات مورد بحث، امکان‌سنجی اصرار مجلس بر مصوبات مغایر با سیاست‌های کلی نظام است که با استناد به اصل ۱۱۲ قانون اساسی، جایگاه

قوه مجریه و قانون اساسی

با اصول قانون اساسی تحلیل شده است. در همین راستا، نقاط ابهام تصویب اساسنامه‌ها توسط دولت بر اساس اصل ۸۵ قانون اساسی مورد بحث قرار گرفته و همچنین مغایرت‌های تصویب‌نامه‌های دولت در رسیدگی رئیس مجلس شورای اسلامی به‌عنوان یکی از چالش‌های مهم نظارتی بررسی شده است.

موضوع اعمال نظارت‌ناپذیر قضایی دولت نیز یکی دیگر از مقالات مهم این مجموعه است که به محدودیت‌های نظارت قضایی بر تصمیمات اجرایی دولت پرداخته است. علاوه بر این، صلاحیت شورای عالی اداری در تأسیس، ادغام و انحلال دستگاه‌های اجرایی به‌عنوان یکی از ابزارهای دولت در اصلاح ساختارهای اجرایی مورد بررسی قرار گرفته است. تکلیف دولت در حذف تشکیلات غیرضرور نیز از منظر حقوقی تحلیل شده و نقش دولت در کاهش بروکراسی و کارآمدسازی نظام اداری بررسی شده است.

در حوزه سیاست خارجی، حدود صلاحیت قوای مقننه و مجریه در تصویب قراردادهای بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته و چالش‌های موجود در تنظیم و اجرای این قراردادها تبیین شده است. از دیگر موضوعات کلیدی، معضل انتخاب رئیس کل بانک مرکزی در نظام حقوق اساسی ایران است که ضمن بررسی تاریخی این فرآیند، چشم‌انداز حقوقی آن مورد

کتاب «قوه مجریه و قانون اساسی» مجموعه‌ای از مقالات پژوهشی است که به بررسی جایگاه، اختیارات و مسئولیت‌های قوه مجریه در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. این اثر با تحلیل اصول قانون اساسی، ساختار و صلاحیت‌های دولت را در حوزه‌های اجرایی، نظارتی و تقنینی مورد ارزیابی قرار داده و چالش‌های آن را از منظر حقوقی و فقهی بررسی می‌کند.

یکی از مباحث کلیدی این کتاب، شاخص‌های فقهی و حقوقی استقلال دولت است که با تأکید بر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، مفهوم استقلال در عملکرد اجرایی را تحلیل می‌کند. در همین راستا، معیارهای تشخیص و محدوده امور تقنینی و اجرایی در آرای شورای نگهبان بررسی شده و مرزهای تفکیک این دو حوزه در نظام حقوقی ایران مشخص گردیده است. مقاله‌ای دیگر به تفکیک ماهوی قوای مقننه و مجریه در رویه‌ی مراجع صیانت از قانون اساسی ایران و فرایند پرداخته و تطبیقی میان این دو نظام ارائه داده است.

کتاب همچنین به موضوع نظام برنامه‌ریزی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پرداخته و جایگاه دولت در تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه را بررسی کرده است. نظارت بر مقررات دولتی با تمرکز بر اصول ۸۵ و ۱۳۸ قانون اساسی نیز مورد بررسی قرار گرفته و چگونگی انطباق مقررات دولتی

تومان در زمستان ۱۴۰۳ از سوی انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان منتشر شده است.

تحلیل قرار گرفته است. همچنین، **حدود دخالت دولت در سازمان تأمین اجتماعی** با تأکید بر استقلال اداری و مالی این نهاد، یکی از مباحث برجسته‌ای است که به چالش‌های تعامل دولت با نهادهای عمومی غیردولتی پرداخته است. این کتاب با ارائه دیدگاه‌های تحلیلی و تطبیقی، مخاطبان خود را با ساختار، وظایف و چالش‌های قوه مجریه در چارچوب قانون اساسی آشنا می‌کند و منبعی ارزشمند برای پژوهشگران، دانشجویان و سیاست‌گذاران حوزه حقوق عمومی و اجرایی محسوب می‌شود.

این کتاب در ۳۰۹ صفحه و با قیمت ۱۵۰ هزار

قانون‌گذاری و قانون اساسی (۱)؛ کنکاشی در مبانی، کلیات و آسیب‌شناسی نظام قانون‌گذاری

یکی از مباحث کلیدی این کتاب، معیارهای تشخیص و محدوده امور تقنینی و اجرایی در آرای شورای نگهبان است که مرز میان وظایف قانون‌گذاری و اجرایی را در چارچوب حقوق اساسی ایران مشخص می‌کند. همچنین، **منطقه الفراغ به‌منابیه نظریه قانون‌گذاری**، به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در فقه شیعه، مورد بررسی قرار گرفته و دیدگاه‌های شهید صدر (ره)

کتاب «**قانون‌گذاری و قانون اساسی (۱)**: کنکاشی در کلیات، مبانی و آسیب‌شناسی نظام قانون‌گذاری» مجموعه‌ای از مقالات پژوهشی است که به بررسی مبانی نظری، فرآیندها و چالش‌های نظام قانون‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. این اثر با رویکردی تحلیلی و انتقادی، نسبت میان قانون‌گذاری، فقه، و حقوق اساسی را بررسی کرده و به آسیب‌شناسی روند تقنین در ایران پرداخته است.

لزوم ارزیابی تأثیرات قانون در مجلس شورای اسلامی به‌عنوان یک ضرورت مغفول در فرآیند تقنین معرفی شده است.

از دیگر مباحث مهم این کتاب، مهم‌ترین علل قابل اجرا نبودن قوانین در نظام حقوقی ایران است که به بررسی مشکلات ساختاری و اجرایی در نظام تقنین کشور می‌پردازد. همچنین، ناپدیدانگاری بایسته‌های تقنینی در قوانین کیفری ایران، به‌ویژه در حوزه جرائم علیه امنیت، به‌عنوان یکی از خلأهای نظام قانون‌گذاری تحلیل شده است.

این کتاب با ارائه تحلیلی جامع و انتقادی از فرآیندهای قانون‌گذاری، برای پژوهشگران، قانون‌گذاران و دانشجویان حقوق عمومی و علوم سیاسی منبعی ارزشمند محسوب می‌شود و به درک بهتر چالش‌های پیش روی نظام تقنین در ایران کمک می‌کند.

درباره منطقه‌الفراغ و نقدهای وارد بر آن تحلیل شده است.

در ادامه، نظریه تخییر در انتخاب فتاوا در مقام قانون‌گذاری به‌عنوان رویکردی فقهی برای فرآیند تقنین بررسی شده و ابعاد فقهی حقوق عمومی قانون‌گذاری از منظر مفاهیمی چون جامعه‌پذیری و سکوت در تقنین مورد تحلیل قرار گرفته است. همچنین، تحلیل انتقادی تعاریف قانون در فلسفه حقوق پوزیتیویستی نشان می‌دهد که چگونه مفاهیم مدرن حقوقی در مقابل نگرش‌های اسلامی به قانون‌گذاری قرار می‌گیرند.

یکی دیگر از موضوعات مهم این کتاب، تطبیق فرآیند تقنین در جمهوری اسلامی ایران با نظریه قانون‌گذاری به‌مثابه برنامه‌ریزی برای اجرای قوانین الهی است که نشان می‌دهد تقنین در ایران چگونه با مبانی دینی پیوند خورده است. دیدگاه‌های فقهی و حقوقی سید محمدباقر صدر درباره قانون‌گذاری نیز به‌عنوان یکی از مباحث بنیادین این حوزه، مورد واکاوی قرار گرفته است.

در بخش‌های آسیب‌شناسی، نیازسنجی تقنینی به‌عنوان عنصری بایسته در قانون‌گذاری شایسته بررسی شده و چگونگی سنجش نیازهای جامعه پیش از وضع قوانین تحلیل گردیده است. نقد و بررسی تقنین آزمایشی در حوزه قانون‌گذاری، به یکی از چالش‌های نظام تقنین پرداخته و

همایش بین‌المللی

حقوق ملت و آزادی‌ها مشروع

در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

hoghogmellat.ir

اهداف همایش

- ۱- بازخوانی اندیشه و سیره حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه حقوق ملت و آزادی‌های مشروع
- ۲- ترسیم نظام مطلوب حقوق ملت و آزادی‌های مشروع مبتنی بر اندیشه حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
- ۳- تضمین و صیانت از حقوق ملت و آزادی‌های مشروع و جگونگی ارتقاء آن بر اساس آراء و اندیشه حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

محورهای همایش

- ۱- مفهوم، مبانی و چارچوب‌های حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در نظام جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با سایر نظام‌های حقوقی
- ۲- ساز و کارها و الزامات تأمین و تضمین حقوق ملت و آزادی‌های مشروع
- ۳- دستاوردهای نظام جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق ملت و آزادی‌های مشروع

زمان برگزاری همایش

۱۲ آذرماه ۱۴۰۴

روز قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

دبیرخانه مشترک همایش پژوهشکده شورای نگهبان

زمان دریافت چکیده مقاله: اردیبهشت ماه ۱۴۰۴
 زمان دریافت اصل مقاله: مرداد ماه ۱۴۰۴

@hoghogmellat

ارتباط با مادر شبکه‌های اجتماعی: ۰۹۹۲۷۷۸۴۹۴۶

